

Vertaisuuden merkitys rikoksista irtaantumisessa

KRIS Tampere ry:n kävijöiden näkemyksiä vertaisuuden merkityksestä rikoksista irtaantumisessa

Hirvensalo Anna ja Kangasniemi Lotta

05/2022

TIIVISTELMÄ

Anna Hirvensalo ja Lotta Kangasniemi: Vertaisuuden merkitys rikoksista irtaantumisessa

Opinnäytetyön muoto: tutkimuksellinen

Julkisuusaste: julkinen

Ohjaajat: Jalander Heli ja Käki Pia

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Opinnäytetyömme tavoitteena ja tarkoituksena oli selvittää vertaisuuden merkitys rikoksista irtaantumisen prosessissa eli desistanssissa. Tavoitteena oli lisätä poliisien tietoisuutta KRIS-järjestön toiminnasta ja työstä. Opinnäytetyömme aihe on tullut KRIS-järjestöltä, jotta he saavat rahoittajilleen kerättyä tietoa toimintansa tarpeellisuudesta ja vaikuttavuudesta.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, johon keräsimme tutkimusaineistoa haastattelemalla KRIS-järjestön toiminnassa mukana olevia henkilöitä. Haastattelimme kahdeksaa henkilöä, joista kolme oli naisia ja viisi miehiä. Haastateltavien ikäjakauma oli 28–55 vuotta. Jotta voimme vertailla vertaisuuden merkitystä eri desistanssin vaiheissa, valikoimme haastateltaviksi eri vaiheissa rikoksista irtaantumisen prosessia olevia henkilöitä. Nämä haastattelut toteutimme teemahaastatteluna ja haastatteluiden aineistot analysoitiin teemoittain. Teemoina ovat taustatiedot, vertaisuus, desistanssi ja KRIS.

Haastateltavat olivat olleet mukana KRIS-järjestön toiminnassa yhdestä vuodesta yhteentoista vuoteen asti. Jokainen haastateltava koki vertaistuen ja vertaisuuden merkityksen olleen korvaamaton osa rikoksista irtaantumisen prosessista. Rikollisesta elämästä irtaantuminen kuvailtiin monen vuoden prosessina, jonka aikana tuen tarve vaihteli, mutta määrä säilyi samana. Vertaisuuden suuri merkitys johtui haastateltavien mukaan siitä, että vertaisten yhtenevät kokemukset auttavat neuvonjen ja tuen antamisessa. Vaikka haastateltavat olivat eri ikäisiä ja tulivat eri taustoista, oli heidän vastauksensa hyvin yhteneväiset. Vertaisuuden merkityksestä kysyttäessä ei haastateltavien vastauksissa poikkeamaa esiintynyt.

Sivumäärä: 60

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 05/2022

Avainsanat: vertaisuus, vertaistuki, desistanssi, rikoksista irtaantuminen, KRIS, rikollisuudesta irtaantuminen

ABSTRACT

Anna Hirvensalo ja Lotta Kangasniemi: Vertaisuuden merkitys rikoksista irtaantumisessa

Type of Project: research

Confidentiality: public

Supervisors: Jalander Heli ja Käki Pia

Degree Programme: Bachelor of Police Services

The purpose of the thesis was to find out the significance of peer support in the secession from crime. The objective was to raise the police awareness of the work of the KRIS organization. The topic of the thesis came from KRIS as they needed to get data of the necessity and effectiveness of the organization for their funders.

This thesis is a qualitative study, in which the research material has been obtained by interviewing people involved in the activities of the KRIS organization. The eight interviewees were 28-55 years old, three of whom were women and five men. In order to compare the importance of peer support at different stages of secession from crime, we selected interviewees at different stages of the process of secession from crime. The interviews were thematic interviews and were analyzed thematically. The themes were divided into background information, equality, opposition and KRIS.

Each participant felt that peer support had been invaluable aid in the process of breaking away from crime. The participation of the interviewees in the activities of KRIS varied from one year to eleven years. According to the interviews were of different ages and backgrounds, their answers were very similar.

Pages: 60

Month and year: 05/2022

Keywords: equality, peer support, disassembly, desistance, KRIS, crime regression

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	3
2 YHTEISKUNNALLINEN VIITEKEHYS	4
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
3.1 Desistanssi	6
3.2 Muutosprosessin vaihemalli.....	7
3.3 Vertaisuus ja vertaistuki.....	9
3.4 Kokemusasiantuntijuus	11
3.5 Rikollisuuden syyt	12
3.6 Rikollinen identiteetti.....	15
3.7 KRIS	17
3.8 Huumausaineet ja Nimettömät Narkomaanit.....	19
4 TUTKIMUSASETELMA.....	22
4.1 Aiheen valinta ja suunnitteluvaihe	22
4.2 Teemat ja tutkimuskysymykset.....	24
4.3 Laadullinen tutkimusmenetelmä	25
4.4 Teemahaastattelu	26
4.5 Haastateltavien valinta.....	27
4.6 Haastatteluiden kulku	28
4.7 Aineiston analysointi	29
4.8 Eettisyys ja luotettavuus	31
5 TULOKSET	34
5.1 Haastateltavien taustatiedot	34
5.2 Yksin ei pärjää	35
5.3 Pitää antaa elämälle mahdollisuus	37
5.4 KRIS antaa kaiken ja vähän enemmänkin.....	40
6 POHDINTA.....	43
7 OMA OPPIMINEN	47
8 JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET	49

LÄHTEET	51
LIITE 1.....	56

1 JOHDANTO

Vielä nykyäänkin rikollista elämää eläneiden henkilöiden voidaan sanoa kantavan jonkinlaista leimaa mukanaan ja rikollisella elämäntavalla on kauaskantoiset seuraukset. Vaikka rikollista elämää elänyt henkilö olisi onnistuneesti jättänyt rikokset taakseen tulee menneisyys seuraamaan mukanaan vielä pitkän aikaa.

Rikollista elämää eläneellä voi usein olla sosiaalisen torjunnan vuoksi vaikeuksia sitoa uusia sosiaalisia suhteita ja tämän vuoksi sopeutuminen yhteiskuntaan on vaikeaa (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 183). Tästä syystä, yksi opinnäytetyömme tavoitteista on lisätä ymmärrystä rikollista elämää eläneitä ja rikollisesta elämästä eroon päässeitä, uuden elämän aloittaneita kohtaan. Rikoksista ja päihteistä irtaantuminen ei ole yksittäinen tapahtuma, vaan koko elämän mittainen prosessi. On kuitenkin tärkeä muistaa, että jokaisen rikoksista ja päihteistä irrottuvan henkilön prosessi on yksilöllinen, eikä kahta täysin identtistä prosessia ole.

Yksi opinnäytetyömme päätavoitteista on selvittää, miten haastateltavamme ovat kokeneet vertaisuuden merkityksen matkallaan kohti rikoksetonta elämää. Selvitimme myös, onko tuen tarpeen määrä sekä muoto muuttunut rikollisuudesta irtaantumisen prosessin aikana. Tavoitteena on myös lisätä tietoisuutta vertaistukiryhmien toiminnasta. Vertaisuuden merkityksen lisäksi nostamme esiin rikolliseen elämäntapaan johtaneita tekijöitä ja niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet päätökseen luopua rikollisesta toiminnasta.

Tavoitteisiin päästäksemme haastattelimme kahdeksaa KRIS Tampere ry:n toiminnassa mukana olevaa henkilöä. Haastateltaviksi valikoitui eri vaiheessa rikoksista irtaantumisen prosessia olevia henkilöitä. Osa haastateltavista on elänyt päihteetöntä rikoksetonta elämää jo usean vuoden ajan ja osa on vielä prosessin alkutaipaleilla. Valikoimme haastateltaviksi eri vaiheissa prosessia olevia henkilöitä, jotta saisimme mahdollisimman kattavan käsityksen tuen tarpeesta desistanssin eri vaiheissa.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin parityönä. Haastattelut hoidimme yhdessä ja muutoinkin työnjako oli tasaista. Opinnäytetyön tekeminen parityönä on erittäin hyvä vaihtoehto silloin, kun mielenkiinnonkohteet ja tavoitteet ovat yhteneväisiä. Näin opinnäytetyön tekeminen on mielekästä. Pohdimme ja analysoimme yhdessä haastattelun tuloksia sekä muitakin opinnäytetyöhömmme liittyviä aiheita.

2 YHTEISKUNNALLINEN VIITEKEHYS

Rikos on laissa rangaistavaksi säädetty teko tai laiminlyönti. Yhteiskunta osoittaa teon moitittavuutta määrittelemällä teon rikokseksi. Lisäksi määrittelemällä teko rikokseksi yhteiskunta pyrkii vähentämään ja ehkäisemään näitä tekoja. Rikosoikeuden käytön viimesijaisuuden periaatteen mukaan oikeusvaltiossa lähtökohtana on se, että rangaistavaksi säätämislle tulee olla painavat yhteiskunnalliset perusteet. (Oikeusministeriö.)

Yhteiskunnallisesti on tärkeitä oivaltaa asiayhteys yhteiskunnan toimien ja sen välillä, että ihminen irtaantuu rikollisuudesta. Irttaantumisen lisäksi tärkeitä on tietenkin se, että muutos kestää. Toki yhteiskunnan tulee myös miettiä sitä, miten se tukee ihmistä muutokseen ja sopeutumaan yhteiskuntaan. Tavoitteena voi pitää sitä, että mahdollisimman harva ihminen päätyy rikolliseen elämäntapaan ja yhteiskunta kykenee toimillaan vaikuttamaan asiaan.

Yksilön kokemus jää helposti vähäiselle huomiolle, kun yhteiskunnallisesti käsitellään syrjäytymistä ja yhteiskunnan integraatiota. Koetun arvostuksen yksi tekijä on sosiaalinen arvostus. Sosiaalinen kiinnittyminen luo myös turvaa yksilölle eri elämäntilanteissa. Tämä turva voi näkyä esimerkiksi siinä, saako henkilö apua muuttoonsa. (Kempainen 2015.)

Turvaverkon lisäksi kyse on siitä, että sosiaalinen kanssakäyminen on moraalista vaihtoa ja identiteetin kehittymisen kulmatekijä. Kanssakäymisen avulla yksilö saa tekemiselleen ja olemiselleen hyväksyntää ja arvostusta jakaen niitä vastavuoroisesti muille. Töissä käyminen tuo ihmiselle palkan lisäksi sosiaalista arvostusta ja yksilön on helpompi nähdä itsensä yhteiskunnan vertaisena jäsenenä. (Kempainen 2015.)

Huumeiden käytön, ostamisen, myymisen ja hallussapidon ollessa Suomessa laitonta, on huumeidenkäyttäjät sellaisenaan jo taparikollinen. Huumeiden käyttöön liittyy usein myös oheisrikokset, joilla muun muassa huumeiden käyttöä rahoitetaan. (Ahtiala & Ruohonen 1998, 131.) Myös esimerkiksi velkatilanteet voivat johtaa väkivaltarikoksiin, jotka tapahtuvat usein päihteiden alaisena riitatilanteissa. Huomioitavaa on myös, että Suomessa valtaosa henkirikosten uhreista ja epäillyistä on päihteiden väärinkäyttäjät. (Holmberg 2010, 21; Haapasalo 2008, 226.)

Yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että rikolliset irtaantuvat rikollisesta elämäntavastaan. Sen takia rikosseuraamuslaitoksenkin tavoite on ehkäistä uusinta rikoksia ja tavoitteena on, että ihminen sijoittuu osaksi yhteiskuntaa tuomionsa suorittamisen jälkeen. (Rikosseuraamuslaitos 2020.)

Päihderiippuvuus on vankien keskuudessa paljon yleisempää kuin keskimäärin aikuisväestössä. Rikosseuraamuslaitoksen tutkimusten mukaan heidän päihdeasiakkaansa ovat miehiä, naimattomia, työttömiä, nuorempia ja asunnottomia useammin kuin terveyskeskuksen päihdeasiakkaat.

2000-luvulla vankien päihdeongelmat ovat tilastojen mukaan lisääntyneet. Lähes kaikissa vankiloissa on tarjolla päihdekuntoutusta. (Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 4/2017.)

Ydintehtävänä rikosseuraamuslaitoksella on taata tutkintavankeuden, yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta. Lisäksi Vankeuslain (767/2005) mukaan rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on kohentaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. (Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 4/2017.) Kuitenkin tutkimusten mukaan päihdekuntoutukseen pääsy ei ole ongelmaton vankiloissa ja esimerkiksi lyhytaikaisvankien päihdeongelma jää usein huomaamatta ja interventio tekemättä. Lisäksi ongelmana on, että vangit eivät tunteneet kunnolla tarjolla olevia kuntoutusmahdollisuuksia ja niiden sisältöjä. (Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 4/2017.)

Yhteiskunnan tavoitteena on ehkäistä rikollisuutta ja siitä aiheutuvia haittoja. Rikoksentorjunnan, johon rikosten ehkäisy kuuluu, tavoitteena on myös parantaa yhteiskunnan turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Rikoksentorjunta on monialaista pitkän aikavälin suunniteltua toimintaa. Rikosten ehkäisemiseksi on erilaisia tapoja, joita ovat esimerkiksi lapsien ja perheiden tukeminen, puuttuminen nuorien tilanteeseen, jos nuoret ovat riskiryhmässä joutua rikolliseen elämäntapaan, yhteisöllisyyden lisäämisellä tai ympäristön suunnittelulla. (Oikeusministeriö.) CPTED-lähestymistavassa koetaan, että eri tavoin rakennetut ympäristöt tuottavat eriasteisesti rikollisuutta. Näin ollen ympäristön suunnittelulla voidaan vaikuttaa rikollisuuden määrään. (Laitinen & Aromaa 2005, 90.) Nykypäivänä yhä enenevässä määrin poliisityön painopiste on siirtymässä rikosten selvittämisestä ja tutkimisesta niiden ennalta estämiseen ja torjumiseen.

Poliisilaki (872/2011) velvoittaa poliisia ennalta ehkäisemään rikoksia. Käytännössä usein rikosten ennalta ehkäisy tarkoittaa valistusta rikollisuudesta ja päihteistä. Valistusta tulisi kuitenkin tarjota kohderyhmälle moniammatillisesti ja laajasti. Pelkkä yksittäinen koululla käynti ei riitä. Huumeisiin liittyen on usein haasteena aiheen ristiriitaisuus ja faktatiedon puute. Jotta nuoret saisivat laadukasta valistusta, tulisi valistusta antavien saada koulutusta ja keskustelua. (Soikkeli 2001, 56–57.)

3 TOOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelemme käsitteitä desistanssi ja muutosprosessin vaihemalli, sekä avaamme käsitteitä vertaisuus, vertaistuki ja kokemusasiantuntijuus. Esittelemme näitä käsitteitä, koska ne ovat suuressa roolissa rikoksista irtaantumisen prosessissa. Näiden lisäksi avaamme teoreettisessa viitekehyksessä rikollisuuden syitä, rikollista identiteettiä ja kerromme KRIS-järjestön synnystä, kehityksestä ja toiminnasta. Loppuun lisäsimme alaluvun huumausaineista sen vuoksi, että huumausaineet ovat suuressa osassa rikollista elämää.

3.1 Desistanssi

Desistanssi- termi tulee englanninkielisestä sanasta desistance. Desistanssi tarkoittaa rikollisuudesta irtaantumista ja luopumista. Desistanssi sisältää useita erilaisia prosessin kulkuun vaikuttavia tekijöitä. Tekijöitä ovat esimerkiksi sosiaaliset suhteet ja niiden laatu, henkilön oma motivaatio muutokseen, yhteiskuntaan kuulumisen tunne ja tunne siitä, että on mahdollisuus esimerkiksi koulutukseen. (Abrams & Terry 2017, 5.) Desistanssi voidaan nähdä ajallisesti tietynä tapahtumana, johon ura rikosten parissa päättyy tai prosessina, jossa rikoksista irtaannutaan vähitellen. Kriminologi Shadd Maruna on määritellyt desistanssin ylläpitoprosessiksi, koska ihmisen on aktiivisesti toimitettava rikoksettoman elämän edistämiseksi, varsinkin kohdatessaan vastoinkäymisiä. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 204.)

Desistanssilla tarkoitetaan myös tietyn paikan tai teon vastustamista. Rikosseuraamusalla työskenteleville tämä termi on varsin tuttu. Desistanssi voidaan jakaa primaaridesistanssiin sekä sekundaaridesistanssiin. Primaaridesistanssivaiheessa ihmisellä on jo ajatus ja halu irrottautumisesta paikasta tai teosta irtaantumiseen, mutta konkreettisesti ei ole vielä irtaantumista tapahtunut. Sekundaarivaiheessa aktiivisen toiminnan avulla on paikka ja teot jääneet taakse. Sekundaarivaihe on primaarivaihetta pysyvämpi tila. (Ajatuksia desistanssista – Kriminaalihuollon tukisäätiö.)

Desistanssin tutkimisessa on usein ongelmana se, miten mitataan rikosuralta luopumista. Empiirisenä vasteena käytetään usein tutkimuksissa uusintarikollisuuden mittaria. Uusintarikollisuudella tarkoitetaan sitä, kun henkilö tekee uudestaan rikollisen teon, kärsittyään jo aiemmasta teosta rangaistuksen. Tutkimuksissa on lisäksi muistettava se, että tilastoihin ei välttämättä tule henkilön tekemä uusi rikos. (Kivivuori ym. 2018, 204.)

Tutkimusten mukaan desistanssin syyksi korostuu joko rakenteellisten tai subjektiivisten tekijöiden ensisijaisuus. Rakenteellisten tekijöiden kannattajat nostavat esille yhteiskunnan antamia mahdollisuuksia lainkuuliaiseen elämään ja subjektiivisten näkökulman kannattajat korostavat yksilön henkilökohtaista motivaatiota muutokseen kohti rikoksetonta elämää. (Kivivuori ym. 2018, 205.)

Desistanssista puhuttaessa tulee muistaa myös rikollisuuden syitä. Tutkittaessa rikollisuuden syitä, on tullut ilmi, että nuoret miehet ovat alttiimpia rikolliseen käytökseen. Rikollinen elämäntapa alkaa usein nuorena ja onkin harvinaista, että yksilön rikollinen ura alkaa vasta vanhemmalla iällä. Miesten ollessa alttiimpia rikolliselle käyttäytymiselle, keskittyy desistanssin tutkimus enemmän miehiin. (Kivivuori 2013, 28.) Desistanssista puhuttaessa tulee kiinnittää huomiota myös päihteiden ja rikollisuuden väliseen yhteyteen. Koska päihteillä on selkeä yhteys rikolliseen käytökseen, tulee desistanssiprosessissa huomioida päihdekuntoutuksen arvo (Rantala 2004, 47).

Desistanssiin vaikuttaa monia tekijöitä, mutta yhtenä isona tekijänä on havaittu olevan henkilön ikääntyminen ja aikuistuminen sekä näihin liittyvät sosiaaliset muutokset kuten avioituminen ja perheen perustaminen (Kivivuori 2013, 28). Tärkeän ja vahvan sosiaalisen siteen ylläpitämisen halu tai yksinkertaisesti ajankäytön muutos, voivat luoda yksilölle perustan luopua rikoksista. (Kivivuori ym. 2018, 205).

Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että yhteys esimerkiksi parisuhteen ja desistanssin välillä, voi olla käänteinen. Eli rikoksista irtaantuminen on johtanut parisuhteeseen eikä toisinpäin. Näin ollen parisuhde voi olla muutosta vahvistava ja ylläpitävä voima, vaikkei se olisi ollut muutokseen johtava voima. Lisäksi tutkimuksissa on nostettu esille niin sanottu identiteetti muutos eli rikoksen tekijä harkitsee itse toimintansa haittoja ja hyötyjä. Tämän harkinnan jälkeen, mikäli rikosuran haitat ovat liian suuret, desistanssin todennäköisyys kasvaa. (Kivivuori ym. 2018, 206.)

Tutkimuksissa on myös havaittu niin sanottu valikoitumisongelma eli esimerkiksi vangin työllistyttyä heti rangaistuksensa jälkeen, uusii hän tutkimusten mukaan epätodennäköisemmin rikoksensa. Kuitenkin tulos ei kerro siitä, että valikoituuko työelämään tietyn tyyppinen porukka rangaistuksen loputtua. (Kivivuori ym. 2018, 207.)

Kuusela (2015, 23) viittaa teoksessaan LeBellin, Burnettin, Marunan ja Bushwayn tutkimukseen jakaessaan eri desistanssiin vaikuttavat tekijät sosiaalisiin ja subjektiivisiin tekijöihin. Sosiaaliset tekijät ovat muutoksia koskien esimerkiksi työpaikkaa tai ihmissuhteita. Subjektiiviset tekijät ovat taas muutoksia, jotka lähtevät henkilöstä itsestään. Subjektiivisiä muutoksia ovat esimerkiksi muutokset omassa motivaatiossa tai identiteetissä.

3.2 Muutosprosessin vaihemalli

1980-luvulla amerikkalaiset tutkijat James Prochanskan ja Carlo DiClementen kehittivät transteoreettisen muutosprosessin vaihemallin kuva 1 havainnollistamaan muutosprosessin eri vaiheita addiktiivisen käyttäytymisen lopettamisessa ja itsehallinnan lisäämisessä. Vaihemalli kuvaa muutoksen vaiheita jatkuvasti muuttavana kehänä. Henkilö voi muutosprosessinsa aikana palata useaan

kertaan samaan vaiheeseen, jumittua johonkin vaiheeseen tai vaihdella eri vaiheiden välillä. Muutos voi silti tapahtua, vaikka näitä takapakkeja tai jumittumisia tapahtuu. Tärkeää on eri muutosprosessin vaiheessa hyödyntää etenemiseen eri tekniikoita. Transteoreettinen muutosprosessin vaihemalli myös havainnollistaa myös sen, että muutos voi olla jo käynnissä ennen kuin se näkyy henkilön toiminnassa. (Kähkönen ym. 2008, 298–301.)

Kuva 1. Muutosprosessin vaihemalli. (Päihdelinkki)

Transteoreettisen muutosprosessin vaiheet ovat soveltuvia desistanssiprosessiin, alkoholista sekä huumausaineista irrottautumiseen. Nämä eri vaiheet ovat:

- Esipohdintavaiheessa henkilö ei vielä ole tietoinen omasta ongelmastaan, mutta henkilön ympärillä olevat ihmiset ovat usein ongelmasta tietoisia.
- Pohdintavaiheessa henkilö miettii jo eri vaihtoehtoja sekä niiden tuomia etuja ja haittoja.
- Valmistautumisvaiheessa henkilö on jo tehnyt päätöksen muutokseen ryhtymisestä, mutta hän ei ole vielä varma keinoista toteuttaa muutos.

- Toimintavaiheessa henkilö tekee aktiivisesti muutosta ja on sitoutunut saavuttamaan tavoitteensa. Tämä on se vaihe, kun henkilön käytös muuttuu ja hän muuttaa uskomuksiaan ja toimintaansa.
- Ylläpitovaiheessa henkilö on sitoutunut muutoksen ylläpitämiseen ja henkilön asenteiden ja uskomusten muutos jatkuu edelleen.
- Vakiintumisen vaiheessa henkilö irtaantuu ei-toivotusta käyttäytymisestä.
- Retkahdukset kuuluvat usein muutosprosessiin. Retkahdus voi olla kertaluonteista tai pidempi aikainen paluu ei-toivottuun käyttäytymiseen. Mikäli kyseessä on pidempi aikainen paluu, palaa henkilö esipohdinta- tai pohdintavaiheeseen.

Muutoksen luonteeseen kuuluu se, että kyseessä on pitkäkestoinen prosessi. Muutos saa alkunsa päätöksestä, mutta päätös ei tarkoita samaa kuin muutos. Vaikka muutoksen aikana tulee retkahduksia, voi muutos olla silti etenevä prosessi. Muutoksen yhteydessä tulevat takapakit ja mahdolliset retkahdukset voivat laskea henkilön itsetuntoa, jolloin ulkopuolisen tuen ja kannustuksen merkitys kasvaa. Muutos ei ole prosessi, jota voi nopeuttaa, vaan jokaisen tulee edetä siinä omaan tahtiinsa. (Koski-Jännes 2008, 44–45.)

3.3 Vertaisuus ja vertaistuki

Vertaisuus tarkoittaa keskinäistä asiantuntijuutta, voimavaroja, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Kyse on ihmisten välisestä suhteesta, jossa kokemukset ja elämäntilanteet, jotka ovat samankaltaisia, tekevät vertaisuuden tunteen. (Mikkonen & Saarinen 2018, 9, 21–22.) Ammattilaisilta puuttuu omakohtainen kokemus ja siksi henkilöt tarvitsevat vertaistensa tukea (Nylund 1999, 116).

Vertaisuuden lisäksi puhutaan usein vertaistuesta, joka tarkoittaa kokemusten jakamista muiden kanssa. Vertaistuki on monesti kokemuksiin perustuvaa, vastavuoroista ja palkatonta. (Rissanen 2013, 14). Vertaistuen tärkeimmät elementit ovat kuunteleminen ja kertominen (Terveyskylä, 2020). Vertaisryhmien toiminta perustuu usein aatteelliseen elämän katsomukseen ja ryhmän jäsenten keskinäiseen tukeen. Vertaistuen yksi ominaispiirre on se, että vertaistuki antaa yksilölle materiaalista tai emotionaalista tukea yhteiskunnallisen näkemyksen tai tavoitteen pohjalta. (Nyman 2009, 227.)

Nyman nostaa esille mielenkiintoisen kysymyksen siitä, että rakentuuko vertaisuus nimenomaan kokemusten perustalta? Nyman esittää kysymyksen myös siitä, että miten yhtäläiset koetut kokemukset vaikuttavat koettuihin tunteisiin ja edelleen tunteiden jakamiseen. Sekä vaikuttaako yhtäläiset kokemukset tunteiden jakamiseen liittyvään terapeuttiseen vaikutukseen. (Nyman 2009, 228.)

Vertaistuen olennaisin tekijä on esimerkin voima. Vertaiset tarjoavat silloin samaistumiskohteen niin myönteisiin kuin kielteisiin kuntoutumisen puoliin. (Häkkinen 2013, 21.) Tiettyyn ryhmään tai yhteisöön samaistuminen luo kokemuksen siitä, että ryhmää koskevat tapahtumat koetaan omina ja ne synnyttävät tunne-elämyksiä. Sosiaalisen samaistumisen kautta voidaan tuntea parhaimmillaan voimakasta mielihyvää tai vastaavasti esimerkiksi liikituksen tunteita. Yhtä lailla samaistuminen voi aiheuttaa kollektiivista syyllisyyttä tai vastuuta. (Helkama, Myllyniemi, Liebkind, Ruusuvuori, Lönnqvist, Hankonen, Renvik, Jasinskaja-Lahti & Lipponen 2020, 115.)

Tiettyyn ryhmään tai yhteisöön samaistuminen luo kokemuksen siitä, että ryhmää koskevat tapahtumat koetaan omina ja ne synnyttävät tunne-elämyksiä. Sosiaalisen samaistumisen kautta voidaan tuntea parhaimmillaan voimakasta mielihyvää tai vastaavasti esimerkiksi liikituksen tunteita. Yhtä lailla samaistuminen voi aiheuttaa kollektiivista syyllisyyttä tai vastuuta. (Helkama ym. 2020, 115.)

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton selvityksessä sekä sosiaali- ja terveystieteellisessä tutkimuksessa osoitetaan, että tulevaisuudessa väestön hyvinvoinnin tuottamiseen osallistuvien toimijoiden kirjo laajenee. Tämä johtuu ammattilaisten vähenemisestä työvoiman sekä ikärakenteen muutosten takia. (Nyman 2009, 223.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa harvemmin nostetaan esille arkisia tuen muotoja, kuten perhe, suku, naapurit tai vertaisryhmät. Kuitenkin tulevaisuudessa kolmannen sektorin vastuun hyvinvoinnin tuottamisessa, odotetaan tulevaisuudessa nousevan. Tällöin voisi nousta esille muun muassa vapaaehtoistyön, järjestöaktiivisuuden ja vertaistuen merkitys. (Nyman 2009, 224–225.)

Vertaistuella tarkoitetaan vapaaehtoista kokemusten vaihtamista, jossa samankaltaisia asioita kokeneet jakavat kokemuksiaan sekä antavat toisilleen toivoa, tukea, apukeinoja ja uusia näkökulmia asioihin. Vertaistukiryhmiä löytyy monille eri kohderyhmille, kuten esimerkiksi päihteidenkäytöstä toipuvien ryhmät ja eri sairauksista kärsivien sekä toipuvien ryhmät. Kunnioittavassa sekä turvallisessa ilmapiirissä kokemusten jakaminen sekä aiheiden käsittely toteutuu painostamatta ja omaehtoisesti. (THL- Kokemusasiantuntijuus ja vertaistuki.)

Vertaistukitoimintoja ovat:

- Paikalliset ryhmätoiminnot
- Paikallinen yksilötukitoiminta
- Verkkoryhmät
- Puhelintukilinjat

- Verkko- toiminnat (chat, keskustelusivustot, ohjatut ja ohjaamattomat ryhmät)
- Kokemusasiantuntijoiden antamat palvelut ja tuki.

(THL-Kokemusasiantuntijuus ja vertaistuki.)

3.4 Kokemusasiantuntijuus

Kokemusasiantuntijatoiminta on 2000-luvulla kehittynyt toimintamuoto. Kokemusasiantuntijatoiminta vahvistaa asiakaslähtöisyyttä sekä helpottaa palveluihin hakeutumista. Kokemusasiantuntijatoimintaa hyödynnetään julkisilla sektoreilla kuntien palkatessa kokemusasiantuntijoita mielenterveys- ja päihdepalveluihinsa. Yksi tärkeä osa kokemusasiantuntijoiden koulutussisältöä on oman tarinan työstäminen ja esittäminen. Tämän avulla koulutettavat löytävät voimavaroja ja selviytymiskeinoja vaikeissakin elämäntilanteissa. (THL- Kokemusasiantuntijuus ja vertaistuki.)

Kokemusasiantuntijuuden voidaan sanoa pitävän sisällään monia ulottuvuuksia. Näitä ulottuvuuksia ovat esimerkiksi henkilökohtainen voimaantuminen ja myönteiset vaikutukset esimerkiksi sairauksiin liittyviin asenteisiin. Kokemusasiantuntijatoiminta on kiinteä osa ydintoimintaa monissa järjestöissä ja erilaisissa hankkeissa. (Kokemukset käyttöön-kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisen.)

Kokemusasiantuntijuus on käsitteenä melko laaja. Yhteisen käsitteistön puuttuminen on vaikeuttanut kokemusasiantuntijuuden rakenteellista kehittämistä. Kuka tahansa ihminen, jolla on omakohtaista kokemusta sairastavana, kuntoutuvana, kokeneena, toipuneena, palveluita käyttäneenä omaisena tai läheisenä voi kutsua itseään kokemusasiantuntijaksi. (Kokemusasiantuntijuus Suomessa – Selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja –toiminnan käytännöistä, 11.) Kokemuseräistä tietoa käytetään paljon sekä ammatillisen että tieteellisen tiedon tukena. Kokemusasiantuntija osaa omakohtaisten kokemustensa pohjalta kertoa, mikä ja mitkä tekijät ovat häntä tai hänen läheistään auttanut ja tukenut. Kokemusasiantuntija osaa myös kertoa, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet toipumiseen, elämänmuutokseen ja siihen sopeutumiseen. Kokemusasiantuntija -käsite kattaa monenlaisia kokemuksia kuten kokemuksia somaattisista sairauksista, mielenterveys- ja päihdeongelmasta, köyhyydestä, syrjinnästä, pakolaisuudesta, työttömyydestä ja vankilassa olost. (Kokemusasiantuntijuus Suomessa – Selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja –toiminnan käytännöistä, 11.)

Kokemusasiantuntijatoiminnan tavoitteena on

- Palvelujen toimivuuden parantaminen,

- Asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden lisääminen,
- Yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä kuntoutumisen tukeminen,
- Asenteiden muuttaminen ja muuttuminen,
- Yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä kuntoutumisen tukeminen,
- Sairastumiseen, sairastamiseen sekä toipumiseen ja kuntoutumiseen liittyvän ymmärryksen lisääminen ja syventäminen.

(THL- Kokemusasiantuntijuus ja vertaistuki.)

Kokemusasiantuntija voi toimia esimerkiksi ryhmänohjaajana vertaisryhmässä, kokemuskouluttajana oppilaitoksissa, koulutusilanteissa tai seminaareissa, kokemusarvioijana tutkimushankkeissa, palveluiden kehittäjänä ohjausryhmissä, työryhmissä, suunnittelu- ja kehittämisryhmissä. (THL- Kokemusasiantuntijuus ja vertaistuki.) Kokemusasiantuntijuuden merkitystä korostaa Healyn tutkimus, jossa todetaan sosiaalisten sidosten merkitysten korostuvan henkilön desistanssiprosessin aikana. Rikostaustaiset henkilöt alkavat tutkimuksen mukaan luottaa ihmisiin, avautua toisille ja sitoutua, kun henkilöt kokevat saavuttaneensa lähipiirinsä luottamuksen. Tähän vaikuttaa henkilön kokemus siitä, että hän pystyy sosiaaliseen vuorovaikutukseen rikoksettomien henkilöiden kanssa. (Healy 2010, 87–89.)

Kokemusasiantuntija jakaa kokemustietoa, joka on omakohtaisen kokemuksen avulla syntynyttä tietoa. Kokemustiedosta hyötyvät muut samankaltaisissa tilanteissa olevat sekä esimerkiksi alan ammattilaiset. (MTKL) Kokemusasiantuntijuus pohjautuu samalla tavalla taitoon kuin muukin asiantuntijuus. Asiantuntijuus kun on taitoa, joka kehittyy kokemuksen ja sisäistetyn tiedon myötä. (Niskala & Savilahti)

3.5 Rikollisuuden syyt

Rikollisuus, väkivalta sekä arjen turvallisuus ovat olleet viime aikoina voimakkaasti esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimukset viittaavat rikosten tulkintakehyksen laajentumiseen. (Kivivuori ym. 2018, 16) Rikollisuus vaikuttaa niin yksilöihin, kuin yhteiskuntaankin. Rikollisuus laukaisee yhteiskunnallisia reaktioita kuten pelkoja, suojautumista, uutisointia, kriminaalipoliittisia liikkeitä ja niin edelleen. Rikollisuudella on vaikutusta myös poliittiseen aktiivisuuteen. On selvää, että rikollisuus on yksi tärkeä yhteiskunnallisia ilmiöitä selittävä muuttuja. (Kivivuori ym. 2018, 26.)

Kriminologian yksi perustavin kysymys lienee, miksi toiset rikkovat sääntöjä, kun toiset noudattavat niitä? (Kivivuori ym. 2018, 144) Rikollisuuden syitä on pyritty selvittämään eri näkökulmista, joita

ovat muun muassa evoluutiokriminologia, valikoitumisnäkökulma, paineteoria, kontrolliteoria, oppimisteoria, leimaamisteoria sekä rutiinitoimintojen teoria. Nämä useat eri teoriat täydentävät toisiinsa. (Kivivuori 2013, 352–355.)

Evoluutiokriminologian mukaan rikolliseen elämäntapaan joutumisen taustalla on käyttäytymisstrategioita. Nämä käyttäytymisstrategiat ovat periytyneet jälkeläisille, koska ne ovat antaneet suhteellisen edun jälkeläistuotossa. Käyttäytymisstrategiat nostavat esille monesti kaksi tekijää, jotka ovat parisuhdekumppanin toiminnan kontrollointi ja yleinen riskinottoalttius. Evoluutiokriminologia tutkii ympäristön vaikutusta näiden strategioiden ilmenemiseen. (Kivivuori 2013, 352.) Evoluutiokriminologia pyrkii erittelemään, miten rikollisuusilmiön piirteet kytkeytyvät kaikille ihmisille yhteisiin käyttäytymis- ja kognitiivisiin alttiuksiin. Evoluutiokriminologia tutkii perustavampia alttiuksia, jotka modernissa yhteiskunnassa saattavat ilmetä kriminalisoituna käyttäytymisenä. Evoluutiokriminologia ei niinkään kohdistakaan huomiotaan nykyisiin rikoslakinormeihin. (Kivivuori ym. 2018. 198.)

Valikoitumisnäkökulma näkee rikollisuuden syiden johtuvan yksilöiden vakaiden temperamenttien eroista. Toiset ovat aggressiivisempia ja impulsiivisempia kuin toiset. Melko yleisluontoiset käyttäytymissyndroomat ilmenevät rikoksina tai esimerkiksi päihteiden käyttönä, seksuaalisena aktiivisuutena tai tapaturma-alttiutena. Temperamenttisuuden erojen syyt voivat silti olla monenlaisia johtuen elämäkokemuksista ja perinnöllisistä alttiuksista. Näkökulma lähtee siitä, miksi yksilö hakeutuu rikollisuutta aiheuttavien sosiaalisten mekanismien piiriin. Näkökulmassa korostuu rikosuran sosiaalinen luonne vuorovaikutuksena. (Kivivuori 2013, 352.)

Paineteoria selittää halua tehdä rikoksia sillä, että yksilö havittelee vaurautta. Vaurauden esteenä olevat taloudelliset ja rakenteelliset olosuhteet sekä lisäksi usein aikaisemmat negatiiviset elämäkokemukset luovat turhautumista, joka purkautuu rikoksien teolla. Teoria korostaa yksilön tarvetta hahmottaa omaa sosiaalista asemaansa ja kokee sosiaalisen aseman laskun kielteisenä. (Kivivuori 2013, 352–353.) Paineteorian mukaan yksilön rikoskäyttäytymisen riskiä lisää sosiaalinen huonosuaisuus. Osa tutkimuksista on keskittynyt tarkastelemaan yksilön oman sosioekonomisen aseman ja rikollisuuden yhteyttä, kun taas osa tutkimuksista on tarkastellut lapsuuden perheen sosioekonomisen aseman ja lapsen myöhemmän rikoskäyttäytymisen yhteyttä. (Kivivuori ym. 2018, 158.)

Kontrolliteoria selittää rikollisuuden syitä siten, että yksilön irtautuminen sosiaalisista siteistä luo mahdollisuuden rikoskäyttäytymiselle. Parisuhde, työpaikka ja oma perhe ovat esimerkkejä instituutioista, jotka sitouttavat lainmukaiseen käytökseen. Tärkeätä on silti näiden instituutioiden laatu. Teoria näkee myös, että rikosalttiit yksilöt voivat itse hakeutua tilanteisiin, joissa sosiaalinen kontrolli on vähäistä. (Kivivuori 2013, 353.) Kontrolliteorian mukaan jokainen ihminen on potentiaalinen rikollinen, koska ihminen on perusluonteeltaan antisosiaalinen. Tästä johtuen tarvitaan ulkoista

kontrollia ehkäisemään rikollisuutta. Kontrolliteoria keskittyy kontrollin sekä sen mekanismien tutkimiseen. Kontrolliteoria ei esitä kysymystä, miksi joku tekee rikoksia, vaan miksi kaikki eivät tee rikoksia. Syynä tähän on kontrolli. Pidäkkeinä toimivat muun muassa kiintyminen lainkuuliaisiiin henkilöihin sekä ajan ja energian käyttäminen yhteiskunnassa arvostettuihin tehtäviin. (Laitinen & Aromaa 2005, 64.)

Oppimisteoria selittää oppimisprosesseilla rikollisuutta. Oppimisprosessit ovat rikosten tekotapojen oppiminen ja rikollisuutta puolustelevien selittelyn oppiminen. Lisäksi palkitsevuus johtaa rikoskäyttäytymisen vahvistumiseen. Teoria sopii yhteen valikoitumistutkimuksen kanssa. Ajatuksena on se, että rikollisuudelle alttiit yksilöt hakeutuvat ympäristöihin, joissa he voivat oppia rikollisuutta. Tämän oppimisen ei tarvitse olla vapaaehtoista, vaan kyse voi olla vaikka sijaisrikolliseksi pakottamisesta tai uhriksi joutumisesta. Lisäksi media voi opettaa yksilölle rikollisuutta tai rikollisuutta puolustelevia argumentteja. (Kivivuori 2013, 353–354.) Oppimisteoria painottaa rikosten tekijän sosiaalisia suhteita yksilön ominaisuuksien tai ympäristön sijaan. Näin vältetään biologisten ja psykologisten poikkeavuuksien olettamiselta. (Laitinen & Aromaa 2005, 56.)

Leimaamisteoria näkee rikollisuuteen kohdistuvan sosiaalisen kontrollin lisäävään rikosalttiutta. Ajatuksena on se, että rikolliseksi leimaaminen johtaa rikolliseen toimintaan. Lisäksi rikolliseksi leimautuminen johtaa torjuntaan toisilta ihmisiltä. Tämä vaikeuttaa niin sanottujen normaalien sosiaalisten siteiden rakentamista. Leimaamisteoria on sosiaalipsykologinen mekanismi, jonka näkökulma on se, että rangaistus voi kasvattaa rangaistuksen kohteen rikosalttiutta. (Kivivuori 2013, 354.)

Leimaamisteorian keskeisenä sisältönä on myös ajatus siitä, että mikäli rikostentorjunta tai sen seuraamukset yhdistävät rikosentekijöitä, he voivat oppia toisiltaan taitoja rikosten tekoon. Teorian mukaan rikosentekijät voisivat myös hyödyntää rangaistuksia siihen, että kasvattavat omaa mainettaan niiden avulla. (Kivivuori ym. 2018, 182.) Tätä teoriaa tukee termi prionaatio, jolla tarkoitetaan henkilön sosiaalistumista vankiyhteisöön (Laitinen & Aromaa 2005, 248).

Leimaamisteoriaan kuuluu myös sosiaalinen torjunta, jonka mukaan ihmiset eivät halua olla tekemisissä rikollisten kanssa. Näin ollen rikollisten on haastavaa työllistyä tai saada parisuhdetta. Leimaamisteorian mukaan tämä sosiaalinen torjunta saa rikolliset pysymään rikollisessa elämässä. (Kivivuori ym. 2018, 183.) Leimautuminen onkin yksi suuri syy uusintarikollisuudelle. Tuntiessaan itsensä rikolliseksi alkaa asianomainen usein käyttäytyä häneen kohdistettujen odotusten mukaisesti. Useimmissa tilanteissa ainoastaan muut rikolliset hyväksyvät lainrikkojan seuraansa. (Laitinen & Aromaa 2005, 66.)

Rutiinotoimintojen teoria näkee, että rikollinen käyttäytyminen on juurtunut normaalin elämän rutiineihin. Teorian mukaan rikos tapahtuu, mikäli valvomattomassa tilassa motivoitunut tekijä kohtaa

sopivan uhrin. (Kivivuori 2013, 354.) Rutiinitoimintojen teorialla on paljon yhteneväisyyksiä rationaalisen valinnan teoriaan. Teoriat keskittyvät rikostapahtumaan ja teorioita kiinnostaa se, miten ympäristön paineet muokkaavat tekoja tai ryhmän toimintoja. (Laitinen & Aromaa 2005, 81.)

3.6 Rikollinen identiteetti

Rikolliseksi on määritelty henkilö, joka syyllistyy voimassa olevien oikeusnormien eli lain mukaan rangaistavaan tekoon. Tähän samaiseen lähtökohtaan perustuu legaalinen rikosmääritelmä, eli se, että rikos on laissa rangaistavaksi säädetty teko. Tähän rikoksen legaaliseen määrittelyyn sisältyy useita ongelmakohtia. Näistä yksi sivuaa sitä, että vaikka sosiologia näkee perinteisesti rikollisuuden poikkeavana käyttäytymisen muotona, on rikollisuus kuitenkin tietystä mielessä normaalia. (Laitinen & Aromaa 2005, 12–13.) Poikkeavalla käyttäytymisellä viitataan tekoihin, jotka yleisesti hyväksytyjä käyttäytymismalleja tai normeja. Yhteiskunnan joissakin alaryhmissä hyväksytyt toimintamallit ja alaryhmien normien mukainen toiminta saattaa usein samanaikaisesti olla yhteiskunnan virallisesti hyväksymien toimintamallien sekä normien vastaista. (Laitinen & Aromaa 2005, 18.)

Rikollinen käyttäytyminen voi useiden tutkimusten mukaan muuttaa yksilön arvomaailmaa sekä käsitystä omasta itsestään sekä tarvetta kuulua ympäröivään yhteiskuntaan (Kekki 2012, 54). Jotta ymmärretään rikoskäyttäytymisen syitä, tulee ymmärtää termien käyttäytyminen ja toiminta erot. Käyttäytyminen on syiden aiheuttamaa ja ihminen ei välttämättä ole tietoinen syistä käyttäytymisensä tietyllä tavalla. Toiminta taas on tiettyjen merkitysten muovaamaa käyttäytymistä ja toiminta tavoittelee jotakin. Yksilön toimiessa jotenkin, hän on tietoinen toimintansa merkityksestä. (Kivivuori 2013, 18.)

Kriminologisella leimaamisteorialla kuvataan sosiaalista torjuntaa sekä identiteetti muutoksia. Rikossentekijöihin kohdistuu toistuvasti torjuvia sekä paheksuvia reaktioita, jotka vaikeuttavat rikollisesta elämästä luopumista. Leimaamisteorian mukaan rikollista elämää elävään kohdistuva sosiaalinen torjunta heikentää hänen siteitään laillisiin instituutioihin. Sekä viralliset, että epäviralliset sosiaaliset rangaistukset voivat samalla sekä ehkäistä, että aiheuttaa rikoksia. Henkilön rikolliseksi leimaamisen vaikutukset ovat läheisessä suhteessa huono-osaisuuden prosessiin, jossa rikollisuuden syyt ja niihin kohdistuvat reaktiot muodostavat kielteisen noidankehän. (Kivivuori ym. 2018, 188–189.)

Sosiaalipsykologiassa minäkäsityksessä tarkoitetaan perinteisesti sitä, että miten ihminen kokee itsensä ja ilmaisee itseään sosiaalisessa ympäristössään. Identiteetti taas on laajempi käsite kuin

minäkäsitys ja nostaa esille minuuden sosiaalista ja tilannesidonnaista luonnetta. Sekä minäkäsitykseen että identiteettiin vaikuttaa muiden arvio siitä, minkälaisia ja keitä me olemme. (Helkama ym. 2020, 166–167.)

Itsekontrolliteoria on yksilöiden välisiä melko pysyviä eroja korostava valikoitumisteoria. Itsekontrolliteoriaa kutsutaan rikoskäyttäytymisen yleisteoriaksi, koska teorian voidaan sanoa selittävän monia rikoslajeja. Heikko itsekontrolli näkyy monin eri tavoin aina tappeluista päihteiden käyttöön ja varkauksista väkivaltarikoksiin. Alhaisen itsekontrollin voidaan sanoa viittaavan ahkeruuden ja sinnikkyuden puutteeseen. Itsekontrolliteoria ei kuitenkaan väitä alhaisen itsekontrollin olevan motiivi rikosten tekemiselle. (Kivivuori ym. 2018, 147.) Itsekontrolliteorian innoittamien tutkimusten mukaan yksilön alttius rikkoa normeja ilmenee usein monenlaisten normien rikkomisena. Säännöt ja normit vaihtelevat alueellisesti ja historiallisesti, mutta yksilön alttius rikkoa niitä on vaihtelevaa. Myös evoluutio myötäilee tätä ajatusta, koska paheksomme niitä, jotka eivät noudata yhteiskunnan luomia normeja. (Kivivuori ym. 2018, 18–19.)

Tutkimusten mukaan ihmisellä on kognitiivinen etukäteisymmärrys tulevasta omasta rikosurastaan. Kysymys voi olla realistisesta kyvystä arvioida omaa tulevaa käyttäytymistä tai kykyä arvioida muiden toimijoiden halukkuutta laillisiin instituutioihin integroimiseen. Välttämättä identiteetti ei siis muutu vain muiden torjunnan tai antamien leimojen myötä. (Kivivuori ym. 2018, 208.)

Saksalainen valistusfilosofi ja historiantutkija Friedrich Schiller käsitteli yksilön rikosuran muotoutumista sosiaalisten reaktioiden paineessa. Schillerin mukaan menetetty kunnia tai maine voivat aiheuttaa rikollisuutta, kun ensimmäisen rikoksen jälkeen henkilö ei enää saakaan työpaikkaa ja sen seurauksena henkilö ajautuu asteittain törkeämpiin rikoksiin. Tutkimus nostaa esille modernin leimaamisteorian keskeiset mekanismit: sosiaalinen torjunta, joka kohdistuu rikoksentekijään ja sen myötä identiteetin muutos. (Kivivuori ym. 2018, 182.)

Kriminologiassa on nostettu esille termi motivoitunut tekijä, joka vaaditaan rikokseen. Sillä tarkoitetaan sitä, että ilman motivoitunutta tekijää, rikosta ei tapahdu. Rikoksentekijän motivaatioon voi vaikuttaa moraalikäsitteet, ihmisten arvomaailma, ihmisten sosiaalinen ja fyysinen ympäristö ja tapahtumaympäristö konkreettisesti. Tutkimusten mukaan motivoituneen tekijän taustalla on usein nykyään huumeiden käytön rahoitus. (Laitinen & Aromaa 2005, 31–32.)

Kriminologiassa on jo pitkään pyritty tutkimaan rikollisuuden syntyperään ja niin sanottua rikollista identiteettiä. Psykologisessa rikollisuustutkimuksessa on tutkittu erilaisten persoonien alttiutta tehdä rikoksia ja henkilön kasvu ympäristön vaikutusta rikosten tekoon. Tutkimuksissa on pyritty selvittämään rikollisten taipumusten geneettistä periytyvyyttä. Haasteena tutkimuksissa on se, miten erotella eri vaikutusten tekijät pitkin henkilön elämää. (Laitinen & Aromaa 2005, 49–53.)

Gabriel Tarde esitti ensimmäisenä teorian siitä, että rikollisuus on opittua toimintaa. Tarden periaatteena on, että rikollinen käytös on vuorovaikutuksessa opittua ja pääosa rikollisuudesta tehdään vuorovaikutuksessa oman ryhmän kanssa. Muilta opittuun toimintaan sisältyy esimerkiksi tekniikat, taktiikat, asenteet ja rikollisen toiminnan perustelu. (Laitinen & Aromaa 2005, 55–57.)

3.7 KRIS

KRIS on useassa maassa toimiva järjestö. Nimi KRIS tulee suoraan ruotsalaisen järjestön K.R.I.S - Kriminellas Revansch i Samhället (suomennos Rikollisten revanssi yhteiskunnassa) -nimestä. Järjestön tarkoitus on antaa tukea ja apua vankilasta vapautuville. KRIS-järjestön periaatteet ovat päihteettömyys, rehellisyys, toveruus ja yhteisvastuullisuus. Päihteettömyydellä tarkoitetaan täysin päihteetöntä elämää ja päihteiksi luokitellaan aineita, joita käytetään päihtymistarkoituksella. KRIS järjestöjen periaatteiden mukaisesti jokainen päihde, kuten esimerkiksi alkoholi, huumeet lääkkeet, ovat keskenään samanarvoisia. KRIS järjestön toiminnan perustana on yhteisyyden kokemuksen luominen ja vertaisuus. (KRIS 2021.)

Suomeen KRIS tuli vuonna 2001, mutta yhdistys rekisteröitiin vasta vuonna 2003. Nykyään Suomessa toimii KRIS- Etelä-Pohjanmaa ry, KRIS- Oulu ry, KRIS- Itä-Suomi ry, KRIS- Satakunta ry, KRIS- Tampere ry ja KRIS. Keski-Suomi ry. Kaikilla KRIS -jäsenyhdistyksillä on samat tavoitteet ja perustoimintamallit. (KRIS 2021.)

KRIS-Suomen keskusliitto ry toimii Suomen KRIS-paikallisyhdistysten valtakunnallisena kattojärjestönä. KRIS-Suomen keskusliiton päätehtävän on arvioida, johtaa, koordinoida ja kehittää valtakunnallista KRIS-jäsenyhdistysten toimintaa, toiminnan kehittämistä, pitää huoli yhdistysten toimintaedellytyksistä, huolehtia yhdistysten strategisesta suunnittelusta sekä edistää yhdistysten ja eri viranomaisten välistä yhteistoimintaa. Lisäksi KRIS-Suomen keskusliiton tehtävä on kohderyhmänsä edunvalvonta, virallisten kannanottojen ja lausumien laatiminen, kehittää nuorisotyötä, tehdä varainhankintaa, koulutusten järjestäminen ja valvoa KRIS-tavaramerkin käyttöä. (KRIS 2021.)

Yksi KRIS-järjestön perustajista vuonna 1997 on Chister Karlsson. Karlsson oli ollut vankiloissa ja laitoksissa yli 30 vuoden ajan. Syyskuussa 1997 Karlsson kyllästyi vankiloihin ja elämäntapaansa. KRIS-järjestön toiminnan idea syntyi Karlssonin omista tarpeistaan. Karlsson halusi perustaa organisaation hänen itsensä kaltaisille ihmisille. Karlsson otti yhteyttä muutamaan tuttuunsa, joiden kanssa Karlsson perusti KRIS-järjestön. (KRIS Sverige 2021.)

KRIS-järjestöllä ei ollut ensimmäisenä vuonna ollenkaan omia taloudellisia resursseja. Ruotsin vankinhoitolaitos antoi KRISille minibussin sekä bensakortin, jotta toimijat pystyivät levittämään viestiään. 01.08.1998 oli historiallinen päivä, kun Karlsson haki ensimmäistä kertaa vankilasta vapautuneen mahdollisen jäsenen. Christer Karlsson toimi KRIS:n liiton puheenjohtajana yli 20 vuotta. Hän

jäi eläkkeelle keväällä 2018. (KRIS Sverige 2021.) KRIS-järjestön toiminnassa keskiössä ovat tukihenkilöt, jotka ovat itsekin kokeneet vankilasta vapautumisen. Näin tukihenkilöt tietävät vapautumisen tuovat haasteet ja uuden elämäntavan ongelmatilanteet. (KRIS 2021.)

Toiminnan tavoitteena on tukea kävijöitä irtaantumaan päihdeistä ja rikoskierteestä. Näiden lisäksi KRIS tavoittelee asiakkaidensa myönteistä kiinnittymistä yhteiskuntaan. KRISin toiminnan avulla pyritään täyttämään viranomaisten toiminnan jättämiä aukkoja sekä luomaan toimivan yhteistyöhön perustuvan palveluketjun vankilasta vapauteen ja yhteiskuntaan. (KRIS 2021.)

KRIS-järjestö toimii jakamalla tietoa tukimuodoista ja mahdollisuuksista. Tavoitteena on tukemalla ja jakamalla vertaiskokemuksia sekä myötävaikuttamalla rikosten uusimisen vähentämiseen sekä rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen auttaa kävijöitä rikoksettomaan elämään. (KRIS 2021.)

KRIS-järjestön toiminta on ollut alusta lähtien uudismielistä, koska järjestökentällä KRIS on ensimmäinen, jonka jäsenistö koostuu lähes kokonaan entisistä rikollisista, joilla on ollut päihdeongelma. KRIS-järjestön ajatuksena on, että vertaisten kokema oma menneisyys on heidän pääomansa, jota ei voi rahalla ostaa tai oppia. (KRIS 2021.)

KRIS tarjoaa vankilatyötä, joka tarkoittaa työtä, jonka tavoitteena on vankien ja vankilasta vapautuneiden päihde- ja rikoskierteestä irtaantumiseen tukeminen. Vankilatyötä tehdään jakamalla tietoa tukimuodoista ja mahdollisuuksista. Antamalla vertaistukea ja tietoa vapautumiseen liittyvissä asioissa sekä auttamalla syrjäytymiskehityksen katkaisemissa sekä uusintarikollisuuden vähentämisessä. Vankilatyötä tehdään vankeusajalta vapauteen asti. (KRIS 2021.) KRIS tekee myös nuorisotyötä, jonka toiminta perustuu ennaltaehkäisyyn ja korjaavaan kriminaalityöhön. Nuorisotyön kohderyhmänä ovat 15–25 –vuotiaat päihde- ja/tai rikoskierteessä olevat nuoret. (KRIS 2021.)

KRIS tukee myös asiakkaitaan työelämään siirtymisessä. Toiminta perustuu hankkeeseen, jossa työtä ja koulutusta käytetään osana asiakkaan elämänmuutosta ja kuntoutusta. Tavoitteena on helpottaa vaikeasti työllistyvien pääsyä työmarkkinoille sekä ammatillisiin koulutuksiin. Valmiuksia siirtyä työelämään-hankkeita tukevat paikalliset ELY-keskukset. (KRIS 2021.)

KRIS Tampere ry:n toimintakeskus sijaitsee Hatanpäällä ja toimintakeskus on avoinna maanantaista perjantaihin. Lisäksi henkilökuntaa tavoittaa myös puhelimitse ja käytössä on päivystyspuhelin, josta henkilökunnan tavoittaa virka-ajan ulkopuolella. Toimintakeskuksella on aamukokous arkisin ja lisäksi tarjolla on keskusteluryhmiä. Korona-aikana aamukokouksiin pystyy osallistumaan myös etänä. Näiden lisäksi toimintakeskuksella on tarjolla muun muassa joogaa. (KRIS 2021.)

3.8 Huumausaineet ja Nimettömät Narkomaanit

Rikollisuuden ja huumeiden välinen suhde on ollut jo pitkään jatkunut huolenaihe nyky-yhteiskunnassa. Huoli seuraavan sukupolven huumeiden käytöstä ja siihen liittyvästä oheisrikollisuudesta ovat olleet kiivaan keskustelun kohteena (European crime prevention network 2019, 7). Ulkomaisessa tutkimuskirjallisuudessa on useaan kertaan todettu huumausainerikollisuuden ja muun rikollisuuden välillä olevan yhteys (Kinnunen 2008, 32). Tämän vuoksi lisäsimme opinnäytetyöhömme kappaleen huumeista ja huumeriippuvuudesta. Tässä kappaleessa kerromme huumausaineista, huumerikollisuudesta, huumeriippuvuudesta, siitä toipumisesta sekä Nimettömien Narkomaanien (Narcotics Anonymous, NA) toiminnasta.

Huumeiden käytön yleisyyttä ja huumeista aiheutuneita haittoja seurataan niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Vaikka suomalaisen huumeitutkimuksen perinteet ovat lyhyet suomalaiseen alkoholitutkimukseen verrattuna, on huumeongelmien tietovaranto kasvanut maassamme merkittävästi. Suomessa huumeitutkimus lisääntyi vasta 1900-luvun puolivälissä. Ennen 1900-lukua huumeitutkimus oli katkelmallista ja satunaista. Huumeitutkimusten lisääntymisen osasyinä olivat huumeongelmien vakavoitumisen myötä syntynyt kiinnostus aiheeseen. (Kinnunen 2008, 5.)

Huumeiden ja muun rikollisuuden välistä yhteyttä on tarkasteltu muun muassa erilaisten tilastokatsausten avulla. Huumausainerikoksista epäillyt olivat syyllistyneet etenkin omaisuusrikoksiin, mutta eivät niin usein väkivaltarikoksiin. Tilastoihin verrattaessa poliiseilta saatujen haastattelutietojen mukaan törkeään huumerikollisuuteen liittyy usein myös väkivaltarikollisuutta. Huumerikollisuus voidaan jakaa karkeasti kahteen pieneen ryhmään; omaa käyttöä ylläpitävään rikollisuuteen sekä järjestäytyneempään rikollisuuteen. Yleensä huumausainekeskeistä elämää elävät eivät suunnittele elämäänsä kovin pitkälle, vaan tärkeintä on elää tässä hetkessä ja saada siihen käyttövaroja. Vastakohtana tähän järjestäytynyt huumausainerikollisuus on määrätietoista toimintaa ja tällöin rikoksen motiivina on suuren rahamäärän hankinta, eikä ainoastaan hetkellisen ainehimon tyydyttäminen. (Kinnunen 2008, 101)

Huumausaineet muodostavat suuren maailmanlaajuisen ongelman. Vaikka Suomessa huumausaineongelman on tutkittu olevan pienempi kuin useissa muissa maissa, ovat huumausainehaitat täällä mittavat. (Siro 2017, 1.) 1900-luvulla huumeiden käyttö lisääntyi Suomessa ja samalla erilaisen huumeiden valikoima alkoi kasvaa. Määrällisen tiedon varjoon jäivät sosiaaliset muutokset ja niiden suhde suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen kehitykseen. Huumeiden määrän kasvu teki sen, että erilaisia ehkäiseviä strategioita tehtiin paljon, mutta yhteiskunnallisesti laajemman analyysin tarve jäi huomioimatta. (Kaukonen & Hakkarainen 2002, 9.)

Huume- ja lääkeriippuvuus on yleistynyt Suomessa viimevuosien aikana. Huumausaineiden käyttö aiheuttaa terveydellisten haittojen lisäksi sosiaalisia haittoja ja sillä on merkittävä vaikutus rikollisuuteen. Huumausaineiden käytölle altistavia tekijöitä ovat mm. ympäristötekijät, huumeiden saannin helppous, kaveripiiri, huonot sosiaaliset olot sekä muiden päihteiden kuten alkoholin varhainen käyttö. (Duodecim 2018, Huume- ja lääkeriippuvuudet, 11) On tärkeää muistaa, että kuka tahansa voi addiktoitua huumeista. Esimerkiksi halu käyttää huumeita ennen addiktion syntyä, ei katso henkilön taustoja. (Hanson, Venturelli & Fleckenstein 2009, 2–3.)

Huumausainepolitiikka Suomessa on perustunut jo 30 vuotta rajoittavaan kokonaiskieltopolitiikkaan. Peruspilarina politiikassa on huumeiden ja niiden käytön kokonaiskielto. Kokonaiskiellon perusteluna on ajatus siitä, että huumausaineiden käytön laittomuus vähentää huumeiden kokeilua, käyttöä sekä toimii huumausaineiden vastaisten asenteiden ylläpitäjänä. (Tammi 2002, 256.) Vaikka huumausaineiden käytön kriminalisoimisen voidaan jollain tasolla arvioida ehkäisevän huumausaineiden kokeilua, ei sillä kuitenkaan ole suuresti vaikutusta pitkän käyttöhistorian omaaviin ongelmakäyttäjiin (Kinnunen 2005, 86).

Päihteiden käytön vakavasta häiriöstä käytetään nimityksiä riippuvuus sekä addiktio (Salaspuro, Kiiänmaa & Seppä 1998, 95). Huumeriippuvuus voi olla sekä psyykkistä että fyysistä. Huumeriippuvuus on krooninen sairaus, jossa ominaista on toleranssin kehittyminen, pakonomainen tarve saada huumausainetta sekä kykenemättömyys pidättäytyä huumeesta. Fyysinen riippuvuus näkyy jo pelkästään vieroitusoireina huumeen käytön loppuessa. Fyysinen riippuvuus kehittyy hermoston ja elimistön tottuessa päihteiden jatkuvaan käyttöön. Päihteeseen sopeutunut elimistö vaatii päihteiden jatkuvaa käyttöä toimiakseen normaalisti. Usein fyysinen riippuvuus paljastuu vasta päihteiden käytön loppuessa, vieroitusoireiden alkaessa. (Aalto, Alho & Niemelä 2018, 34.)

Psyykkisesti riippuvaiselle huumausaineen käyttäjälle ominaista on ainehimo, pakonomainen halu saada huumausaineita ja kykenemättömyys pidättäytyä huumausaineesta huolimatta huumeiden käytön haitoista ja seurauksista (Aalto ym. 2018, 32). Heikentynyt itsekontrolli ja aineen himo yhdessä johtavat pakonomaiseen ja vastustamattomaan huumeen tavoitteluun (Aalto ym. 2018, 33). Addiktioksi kutsutulla psyykkisellä riippuvuudella on hermostollinen perusta. Addiktio luokitellaan hankinnalliseksi sairaudeksi, koska addiktion neurobiologiset muutokset vaativat kehittyäkseen toistuvaa huumeen käyttöä. Addiktio kehittyy ensisijaisesti aivojen dopamiinivälitteisessä mielihyväjärjestelmässä. (Aalto ym. 2018, 33.)

“Olemme entisiä huumeiden käyttäjiä, joille on syntynyt halu pysyä erossa päihteistä, suunnata huomiomme puhtaan elämän ylläpitämiseen, toinen toisiamme tukien. Haluamme saattaa toivon sanomaa sinulle, joka etsit huojennusta päihteiden täyttämään elämääsi, anna itsellesi mahdollisuus ja tule mukaan.” (Nimettömät Narkomaanit)

Valtaosa haastateltavistamme on ollut tai on vielä nykypäivänäkin mukana Nimettömien Narkomaanien toiminnassa. NA-ryhmä on KRIS-ryhmän tavoin vertaistukeen perustuva, voittoa tavoittelematon toveriseura. NA on tarkoitettu huumeriippuvuudesta toipuville ja sen toiminta perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Ainoa vaatimus ryhmään pääsemiselle on halu lopettaa huumeiden käyttäminen (Kotovirta 2009, 16). NA on rantautunut Suomeen vuonna 1985, mutta säännöllinen toiminta alkoi vuonna 1988 kahden addiktiin päätettyä perustaa NA-ryhmän Helsingin Bulevardille (Nimettömät Narkomaanit). NA on eriytynyt omaksi toveriseurakseen AA-ryhmästä. Yksi oleellisin ero NA:N ja AA:n välillä on, että AA:ssa keskitytään alkoholista toipumiseen, kun taas NA:ssa keskitytään usean eri huumeen sijasta addiktiosairauteen. (Kotovirta 2009, 17.)

4 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa käymme läpi opinnäytetyön eri vaiheita ja pohdimme tutkimukseemme liittyviä luottavuus- ja eettisyysnäkökulmia. Neljäs luku pitää myös sisällään haastateltavien valinnasta ker- tovan alaluvun ja käymme läpi myös haastattelun kulun. Luvussa käydään läpi opinnäytetyöpro- sessi aiheen valinnasta aineiston analysointiin. Esittelemme tässä luvussa myös tutkimuksemme menetelmän ja sen, kuinka aineistoa on analysoitu.

4.1 Aiheen valinta ja suunnitteluvaihe

Aiheen valinta voi usein olla kokeneenkin kirjoittajan mielestä samaan aikaan tärkein sekä haasta- vin tehtävä. Aiheen valintaan kannattaa tämän vuoksi varata riittävästi aikaa ja pohtia sitä huolelli- sesti. Aihetta valittaessa on hyvä kysyä itseltään, mihin on valmis sitoutumaan ja mitä haluaa tutki- muksessaan edistää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 66.) Yksi suuri tekijä tutkimuksen eteen- päin viemiselle on valita aihe tutun alueen pohjalta. Mitä enemmän tutkittavasta aiheesta on tietoa, sitä todennäköisemmin tutkija on selvillä lisätutkimuksen tarpeista ja asiantuntemuksen pohjalta on mahdollista selvittää lisätutkimuksen tarpeita suhteellisen nopeasti. (Hirsjärvi ym. 1997, 74.) Aihetta valittaessa tulee miettiä hyvän aiheen kriteereitä. Onko aiheella yhteiskunnallista tai tieteensisäistä merkitystä? Opettaako aiheen tutkiminen sinulle jotain? Onko aihe toteutettavissa kohtuullisessa ajassa? Onko aiheesta saatavissa tarpeeksi tietoa? (Hirsjärvi ym. 1997, 76–79.)

Mikäli opinnäytetyölle ei löydy valmiiksi annettua aihetta tai toimeksiantajaa, joka virkansa puolesta ikään kuin ohjaisi tutkimaan tai kehittämään jotakin ajankohtaista ongelmaa, tulee miettiä, mikä on tällä hetkellä ajankohtaista. Itse valitun aiheen yhtenä tärkeimpänä kriteerinä tulee pitää ajankohtai- suutta. Ajankohtaisen aiheen löytää seuraamalla ympärillä tapahtuvaa elämää. On tärkeä seurata päiväkohtaisia ongelmia ja puheenaiheita sekä sitä, mistä alallasi tällä hetkellä puhutaan. (Hakala 2004, 48–49.)

Aiheen löytyessä, tulee sitä usein rajata. On mietittävä sitä, mitä haluan tietää tai mitä haluan osoit- taa keräämälläni aineistolla. Aikaa säästääkseen on järkevää aloittaa aineiston kerääminen vasta aiheen rajaamisen jälkeen. (Hirsjärvi ym. 1997, 81.) Mikäli aiheen rajaus unohtuu tai sen tekee huonosti, aiheutuu siitä usein kohtuuton määrä turhaa työtä. Aiheen rajaamisen ongelmat ovat usein ajankohtaisimmillaan työn alkuvaiheessa. (Hakala 2004, 62.)

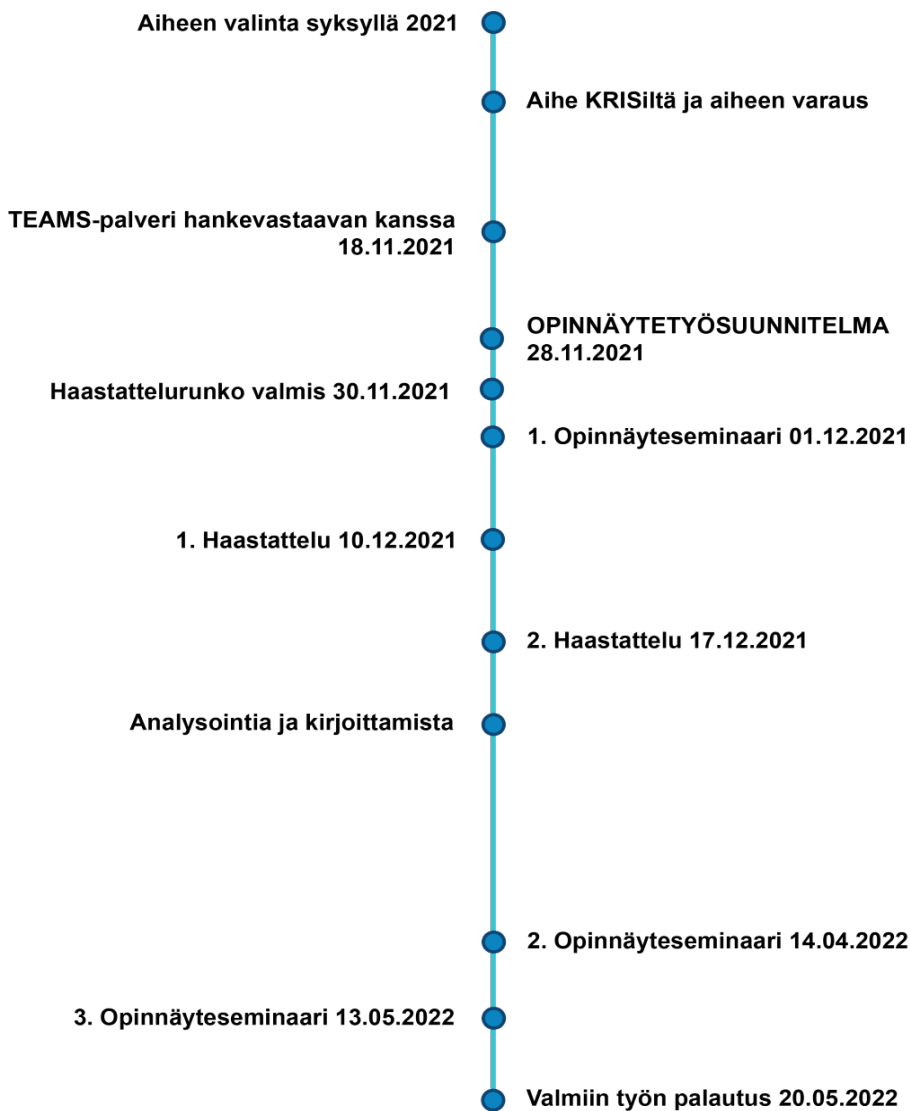
Tässä opinnäytetyössä aiheen valinta oli melko lyhyt prosessi. Saimme idean opinnäytetyöhön KRIS Tampere ry:ltä. KRIS toivoi työn lisäävän valmistuvien poliisien tietoisuutta KRIS-järjestöjen toiminnasta sekä lisäävän poliisien inhimillisyyttä KRIS-järjestön asiakkaita sekä rikollisen elämän- tavan omaavia kohtaan. KRIS Tampere ry antoi opinnäytetyömme aiheen.

Innostuimme aiheesta, koska se on käytännönläheinen ja saamme toteuttaa työn teemahaastatteluiden avulla. Koimme menetelmän sopivan meidän työskentelytapamme. Koimme opinnäytetyötä tehdessämme, että saamme laajentaa näin omaa käsitystämme KRIS-järjestön toiminnasta sekä rikollisen elämäntavan omaavien henkilöiden elämästä. Näiden edellä mainittujen lisäksi opinnäytetyön avulla KRIS Tampere ry saa tietoa toimintansa laadusta, jota voi hyödyntää rahoittajien informoinnissa. Toiveena on myös lisätä poliisilaitosten henkilökunnan tietoisuutta KRIS-järjestöjen toiminnasta, jotta he voivat ohjata asiakkaat mukaan KRIS-järjestön toimintaan.

Opinnäytetyön suunnitteluvaihe eteni todella nopeasti. Aiheen varasimme 20. lokakuuta, jonka jälkeen pidimme ensimmäisen Teams-palaverin KRIS Tampere ry:n hankevastaavan kanssa 18.11.2021. Opinnäytetyösuunnitelma oli valmiina 28.11.2021 ja haastattelurunko 30.11.2021. Esiitimme opinnäytetyösuunnitelmamme 03.12.2021 opinnäytetyöseminaarissa.

Suunnitteluvaiheen aikana hahmottui työn teoreettinen viitekehys sekä keskeiset tavoitteet. Tavoitteet pyrimme miettimään työn tilaajan mukaan ja siten, että resurssimme ovat samassa linjassa tavoitteiden kanssa. Tutkimuskysymykset muodostuivat loogisesti tavoitteiden pohjalta. Lisäksi suunnittelimme, miten analysoimme haastattelut koontia varten.

Kuvassa 2 olevan kaavion avulla kuvaamme opinnäytetyöprosessin kulkua ja pyrimme havainnollistamaan sitä, kuinka paljon käytimme aikaa opinnäytetyön eri vaiheisiin. Kuvassa havainnollistuu se, että opinnäytetyö etenee välillä nopeammin ja välillä jokin työvaihe kestää kauemmin. Opinnäytetyötä tehdessä oli myös viikkoja, joiden aikana työ ei juurikaan paperilla edennyt. Aineiston analysointi vaihe oli pidempi kuin osasimme odottaa. Varsinaisten tulosten auki kirjoittaminen taas sujui melko nopeasti, kun aineisto oli selkeästi analysoitu ja tulokset näkyvillä. Opinnäytetyön viimeistelyprosessi puuttuu kaaviosta. Viimeistely alkoi seminaarien jälkeen, kun olimme saaneet ohjaajiltamme sekä työmme opponijilta kommentteja.

Kuva 2: Opinnäytetyöprosessin kulku.

4.2 Teemat ja tutkimuskysymykset

Haastattelurunkoa laadittaessa, laaditaan yksityiskohtaisen kysymysluettelon sijasta teema-alueuettelo. Nämä teema-alueet ovat niitä alueita, joihin haastattelukysymykset varsinaisesti kohdistuvat. Itse haastattelutilanteessa teema-alueita tarkennetaan tutkimuskysymyksillä. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 66.) Näiden teema-alueiden pohjalta haastattelijan on mahdollista jatkaa ja syventää keskustelua niin pitkälle kuin tutkimusintressit sekä haastateltavan edellytykset ja kiinnostus sallivat. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 67.)

Pääteemoja teemahaastatteluun lähdimme pohtimaan työn tavoitteiden avulla. Lisäksi mietimme paljon sitä, että minkälaiset teemat ovat keskeisiä työn otsikon sekä tutkimuskysymyksiensä kanssa. Päädyimme työssämme käyttämään otsikon mukaisesti tutkimuskysymystä:

- Mikä on vertaisuuden merkitys rikoksista irtaantumisen prosessissa?

Tavoitteena on saada mahdollisimman kattavasti tietoa vertaisuudesta yksilön kokemuksena sekä siitä, miten yksilö kokee vertaisuuden vaikuttaneen hänen desistanssinsa aikana. Tämän takia tuntui luonnolliselta ottaa vertaisuus ja desistanssi pääteemoiksi. Avoimet tutkimuskysymykset muodostuivat mielenkiintomme sekä mahdollisimman tarkan rajauksen mukaan.

Haasteena oli pysyä tarkasti samojen teemojen ympärillä, jotta työn rajaus ei kärsi ja se, että haastateltavien subjektiiviset näkemykset termien merkityksistä olisivat vertailukelpoisia. Haastattelussa piti siksi huomioida se, että miten kukakin haastateltava mieltää esimerkiksi termin vertaisuus.

Teemahaastatteluissa haastateltavien tehtävän ei ole kertoa suoraan tutkimuksen tuloksia. Tämän vuoksi haastatteluissa esitetyt kysymykset ovat eri, kuin tutkimuskysymykset. Haastatteluissa kysytyt kysymykset löytyvät opinnäytetyön lopussa olevasta liitteestä. Teemahaastattelussa haastattelun kulku voi muutenkin poiketa esimerkiksi kysymysten järjestyksen osalta. Lisäksi haastateltavien annetaan rauhassa vastata, vaikka vähän aiheen vierestäkin.

4.3 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Tyypillisesti tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tarkasteltavaa ilmiötä tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta. Toisten näkökulmasta asioita tarkasteltaessa, tutkijan on oltava kiinnostunut tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden tunteista, ajatuksista, kokemuksista ja kaikista niistä merkityksistä, joita ihmiset tutkimuksen kohteena olevalle asialle antavat. (Puusa & Juuti 2020, 9.)

Laadulliseen tutkimukseen päädytään usein niissä tilanteissa, kun liikutaan jokseenkin kartoittamattomalla ja ennakoimattomalla alueella. Laadullinen tutkimus edellyttää joustavuutta ongelmanasettelussa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 81.)

Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on, että siinä tutkittavasta ilmiöstä pyritään tuottamaan yksityiskohtaista ja rikasta tietoa. Tätä tietoa pyritään hankkimaan sellaisilta ihmisiltä, jotka toimivat luonnollisessa ympäristössään. Jotta tutkija kykenee tulkitsemaan ja ymmärtämään ihmisten toimintaa ja vuorovaikutusta, on tutkijan kyettävä pääsemään sisälle siihen sosiaaliseen maailmaan, jonka sisällä toiminta tapahtuu. (Puusa & Juuti 2020, 11.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston tieteellisyyden kriteeri on määrän sijasta laatu. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään pieneen määrään tapauksia ja niitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Kvalitatiivisesta tutkimuksesta puhuttaessa, voidaan puhua aineistolähtöisestä analyysistä, sillä siinä voidaan lähteä liikkeelle ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä. (Eskola & Suoranta 2000, 18–19.)

Vaikka laadullisessa tutkimuksessa lähdetään liikkeelle ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä, voi tutkijalla kuitenkin olla prosessin alussa jonkinlainen esiyymmärrys aiheesta. Esiyymmärrys tutkittavasta aiheesta voi perustua tutkijan omakohtaiseen tietoon ja kokemukseen tai toisen kautta saatuun tietoon. (Puusa & Juuti 2020, 78.)

Laadullinen tutkimus on saanut vaikutteita psykologiasta, filosofiasta, kasvatustieteistä, sosiologiasta sekä antropologiasta. Näin ollen laadulliseen tutkimukseen on syntynyt useita eri koulukuntia, jotka käyttävät eri menetelmiä tutkimuksissaan. Vaikka laadullisen tutkimuksen menetelmissä on eroja, ovat ne osin myös keskenään päällekkäisiä. Menetelmiä soveltaessa, on tutkijan tunnistettava niiden erot. (Puusa & Juuti 2020, 11.) Laadullisen tutkimuksen eri menetelmien erilaisista vaiheista huolimatta, pitävät menetelmät sisällään tavanomaiset laadullisen tutkimuksen vaiheet; aiheen valinta, tutkimuksen tavoitteiden asettaminen, tutkimuskysymysten muotoileminen, tutkimuksen rajauksien esittely, teoreettisen viitekehyksen laatiminen kirjallisuuden avulla, lähestymistavan valinta ja perustelu, tutkimusmenetelmien sekä näytteen tai aineiston valinta, kuvailu ja perustelu, aineiston hankinta, aineiston analysointi ja tulkinta sekä tulosten kirjoittaminen ja raportointi sekä tutkimuksen luotettavuuden arviointi. (Puusa & Juuti 2020, 11–12.)

4.4 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu tarkoittaa lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuotoa. Perusidea haastattelussa on se, että kysymysten muoto on sama kaikille haastateltaville, mutta haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä eikä vastauksia ole sidottu vastausvaihtoehtoihin. (Hirsjärvi 2008, 47.) Näissä edellä mainituissa teemahaastatteluissa on sen aihepiirit sekä teema-alueet etukäteen määrätty. Teemahaastatteluissa haastateltavan tulee varmistua siitä, että kaikki teema-alueet tulee käytyä läpi haastateltavan kanssa (Eskola 2000, 86).

Teemahaastattelu pohjautuu siihen, että haastateltavat ovat kokeneet jonkun tietyn tilanteen ja haastattelu suunnataan siten, että kysymykset on kohdennettu haastateltavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Teemahaastattelua kutsutaan siksi myös kohdennetuksi haastatteluksi (the focused interview). (Hirsjärvi 2008, 47.)

Teemahaastattelu eroaa muista haastatteluista siten, että siinä ei oteta kantaa haastateltavien määrään tai siihen kuinka syvällisesti haastateltava aiheesta kertoo. Lisäksi teemahaastattelu ei

sido tutkimusta kvantitatiiviseen tai kvalitatiiviseen tutkimusmuotoon. Teemahaastattelu ottaa myös huomioon haastateltavien erilaiset merkitykset asioille sekä tulkintansa. Teemahaastattelua käytetään usein silloin, kun halutaan tutkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia tai tunteita. (Hirsjärvi 2008, 48.) Teemahaastattelussa haastattelija voi edetä haastateltavan ehdoilla ja haastateltava voikin tuoda esille joitain asioita, joita haastattelija ei edes ole ottanut haastattelun suunnittelussa huomioon (Health, Brooks, Cleaver & Ireland 2009, 80–81).

Haastattelujen tallentaminen kuuluu teemahaastattelun luonteeseen. Haastattelujen tallentamisella varmistetaan haastattelun nopea sujuminen ilman katkoja. Teemahaastattelut pyritään suorittamaan mahdollisimman luontevasti sekä vapautuneesti. Haastattelut nauhoittamalla saadaan kommunikaatiotapahtumasta säilytettyä olennaisia seikkoja. Vaikka haastattelija kykenisikin kirjoittamaan sanatakkasti haastateltavan puheet, menettää hän siinä useita haastatteluun sisältyneitä viivahteita kuten esimerkiksi äänenkäyttö, tauot ja johdattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 92.) Ennen jokaista haastattelua varmistimme kuitenkin jokaiselta haastateltavalta erikseen, sopiiko haastattelun nauhoittaminen heille.

Teemahaastattelun etuna on se, että aineistoa analysoitaessa, haastatteluissa käytyjen teemojen avulla helppo löytää haastatteluista eroavaisuuksia ja etsiä toistuvia säännönmukaisuuksia (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11). Halusimme valita tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, jotta saisimme antaa haastateltaville tilaa vastata kysymyksiimme omia kokemuksiaan peilaten ja koimme, että teemahaastattelussa syntyy henkilökohtaisempi kontakti haastattelijoiden ja haastateltavan välille. Haastattelun etuna koemme myös sen, että teemahaastattelussa tutkija voi kysyä jatkokysymyksiä ja tarkennuksia.

Lisäksi koemme edesauttaneemme jo opinnäytetyöprosessin aikana yhden työn tavoitteen täytymistä eli vuorovaikutuksen syntyä ja asenteiden muutosta entisten rikollisten ja poliisien välillä. Haastatteluissa haastateltavat saivat kertoa omia kokemuksiaan poliiseista ja entisestä elämäntavastaan. Näin he tulivat kuulluiksi ja ymmärretyiksi.

4.5 Haastateltavien valinta

Haastatteluihin halusimme eri vaiheessa rikoksista irtaantumisen prosessissa olevia henkilöitä. Ajattelimme, että eri vaiheessa desistanssiprosessia olevat haastateltavat korostavat mahdollisesti eri tekijöitä desistanssista ja tuovat laajemman kokonaiskuvan. Eri vaiheessa omaa desistanssiprosessiaan olevat haastateltavat puhuvat kuitenkin haastattelutilanteessa sen hetken kokemuksellaan. Näin saimme myös vähän hajanaisemman haastattelujoukon. Toki jokaisen desistanssiprosessi on yksilöllinen, mutta voisi silti ajatella, että kaikilla on eroa ensimmäisen vuoden ja vaikka neljännen vuoden rikoksettoman elämän haasteiden kanssa.

Haastateltavien valinnan meille suoritti KRIS-järjestön hankevastaava. Haastattelu oli tietenkin haastateltaville vapaaehtoista eivätkä he saaneet korvausta haastatteluun osallistumisesta. Koimme, että työntekijän tuntiessa haastateltavat ja heidän tarinansa, osaa hän valita meille haastateltavat mahdollisimman hyvin. Desistanssiprosessin yksilöllisyyden luonteen vuoksi, on silti melko mahdotonta ulkopuolisen määrittellä henkilön muutoksenvaihetta.

Osa haastateltavista oli haastatteluvaiheessa desistanssiprosessin alkuvaiheessa, kun taas osa haastateltavista oli jo haastatteluvaiheessa elänyt useamman vuoden rikoksetonta elämää. Haastateltavien ollessa eri vaiheissa rikoksista irtaantumisen prosessia saamme vertailtua vertaisuuden tarvetta ja muotoa desistanssin eri vaiheissa.

Haastateltavista jokainen on mukana KRIS Tampere ry:n toiminnassa. Osa aktiivisemmin ja osa vähän harvemmin. Haastateltavista on osa KRIS Tampere ry:llä "vain" kävijöitä, osa tekee työssäoppimista ja lisäksi osa on vakituisesti KRIS Tampere ry:llä töissä. Taustalla kaikilla on silti päihteiden käyttö ja rikollisuus sekä nykyinen päihteettömyys ja muut KRIS-järjestön arvot.

Johtuen siitä, että tutkimuksessamme keskityimme vertaisuuden merkitykseen, emme haastateltavien valinnassa kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka paljon ja minkälaisia rikoksia kukin haastateltava oli elämänsä aikana tehnyt. Tärkeimpänä kriteerinä oli se, että desistanssiprosessi on jo alkanut. Emme myöskään kiinnittäneet huomiota haastateltavien sukupuolijakaumaan, koska emme koe sen vaikuttavan henkilön kokemukseen vertaisuudesta desistanssinsa aikana.

4.6 Haastatteluiden kulku

Opinnäytetyömme haastattelut järjestettiin KRIS Tampere ry:n toimitiloissa 10.12.2021 ja 17.12.2021. Haastatelimme molemmilla kerroilla neljä henkilöä. Haastateltavana oli aina yksi henkilö kerrallaan. Äänitimme haastattelut Zoom Q8 -videotallentimella. Ennen ensimmäistä haastattelua lähetimme hahmotelman haastattelurungosta KRIS-järjestön hankevastaavalle.

Haastattelupäivänä tutustuimme samalla KRIS Tampere ry:n toimintaan, osallistumalla heidän kävijöidensä kanssa aamupalaveriin. Tämän lisäksi saimme esittelykierroksen toimitiloihin ja meille kerrottiin lyhyesti tyypillisen päivän kulku KRIS Tampere ry:n toimitiloissa. Haastatteluiden välissä keskustelimme useiden KRIS Tampere ry:n toiminnassa mukana olevien henkilöiden kanssa ja olimme osana porukkaa.

Ennen varsinaisen haastattelun alkua keskustelimme jokaisen haastateltavan kanssa erikseen sekä heidän, että osittain myös meidän taustoistamme. Haastattelutilanteen rentouttamiseksi keskustelimme haastateltavien kanssa kaikesta arkipäiväisestä meitä yhteisesti koskettavista asioista.

Ennen jokaista haastattelua keskustelimme haastateltavien kanssa opinnäytetyön tarkoituksesta, tavoitteista ja siitä, miten haastattelusta saatua aineistoa käsitellään.

Tärkeimpänä asiana toimimme haastateltavien tietoon sen, että äänitteet ovat meillä salasanojen takana ja ne poistetaan heti, kun aineisto on analysoitu ja koottu kirjalliseen muotoon. Kerroimme myös, että haastatteluista saatava kirjallinen materiaali tuhoetaan sen analysoinnin jälkeen. Haastateltaville kerrottiin myös, että mitään yksilöivää tietoa emme heistä kerro. Tietosuojalaki kertoo henkilötietojen käsittelystä. Tietosuojalaki (1050/2018, 4§) mukaan henkilötietoja saa käsitellä, mikäli henkilötietojen käsittely on tarpeen tieteellistä tai historiallista tutkimusta varten. Tietosuojalain mukaan henkilötietojen käsittelyssä tulee noudattaa Euroopan parlamentin ja neuvoston tietosuoja-asetuksen säännöksiä noudattaen.

EU:n tietosuoja-asetuksen (2016/679) toisen luvun viidennessä artiklassa kuvataan henkilötietojen käsittelyn periaatteita. Periaatteiden mukaan henkilötietoja on kerättävä vain määritellyn sekä laillisen tarkoituksen johdosta ja niitä säilytetään henkilöiden tunnistettavassa muodossa ainoastaan niin kauan kuin on olennaista tietojen analysoinnin tai tarkoituksen toteuttamista varten. Haastatteluäänitteitä käsiteltiin ainoastaan tämän opinnäytetyön opiskelijoiden toimesta äänitteiden tekstimuotoon muuntamisen, eli litteroinnin ajan, jonka jälkeen hävitimme äänitteet. Myös litteroitu aineisto tuhottiin opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

4.7 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysin suurimpana tarkoituksena on selkeyttää aineistoa siten, että tutkittavasta asiasta saadaan uutta tietoa. Analyysillä tiivistetään aineisto samalla säilyttäen sen sisältämä informaatio. (Eskola & Suoranta 2000, 137) Analyysin tavoitteena on luoda tutkittavasta aineistosta mielekäs kokonaisuus, joka mahdollistaa rikkaan ja perustellun tulkinnan sekä johtopäätöksen tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa & Juuti 2020, 148.)

Laadullisen aineiston analysointi ei ole suoraviivaista, eikä ongelmaton. Ongelmallisin vaihe laadullisessa tutkimuksessa on tulkintojen tekeminen. Tulkintojen tekemiseen ei ole olemassa minkäänlaisia muodollisia ohjeita. Tulkintojen laajuus ja osuvuus riippuu siitä, minkälainen on tutkijan tieteellinen mielikuva. (Eskola & Suoranta 2000, 145.) Ongelmia tuo myös analysoitavan aineiston laajuus. Vaikka analysoitavana aineiston runsaus tekee analyysivaiheen mielenkiintoiseksi, tekee se analyysivaiheen myös erittäin työlääksi ja aikaa vieväksi.

Laadullisen analyysin yksi tyypillinen piirre on se, että aineisto ja tutkimusongelma ovat tiiviissä vuoropuhelussa keskenään. Analysoitava aineisto itsessään tarjoaa harvemmin suoria vastauksia alkuperäiseen tutkimusongelmaan. Analysoimaton aineisto näyttäytyy mitä todennäköisemmin tut-

kijalle pelkkänä hahmottamattomana massana. (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 10.) Aineiston analyysin alkuvaiheessa nousee aineistosta esille teemoja, jotka nousevat esille toisia teemoja useammin ja jotkin teemat liittyvät samoihin asioihin. Näistä havainnoista tutkija muodostaa hypoteeseja. (Puusa & Juuti 2020, 79.) Hypoteesilla tarkoitetaan oletuksia, jotka on johdettu teoriasta ja/tai aiemmasta tutkimuksesta (Hirsjärvi & Hurme 2017, 57).

Jo haastatteluvaiheessa alkaa laadullisen tutkimuksen analysointi, koska haastattelijat huomioivat ja pistävät merkille haastattelun aikana esiin nousseita yhtäläisyyksiä, ilmiöiden jakautumista ja toistuvuutta haastateltavien puheissa. Analyysin teossa käytetään päättelyä. Päättelyn avulla pyritään joko taustoittamaan joitain pääideoita tai se on itse aineistolähtöistä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136.) Me itse lähes kokemattomina teemahaastattelujen tekijöinä, pyrimme haastatteluvaiheessa ainoastaan keskittymään ja kuuntelemaan haastateltavien tarinaa, ilman suurempaa tiedostettua analysointia. Suurimman analysointityön teimme haastatteluaineiston litteroinnin jälkeen.

Helpottaaksemme analysointia ja haastattelutulosten tutkimista jälkikäteen nauhoitimme jokaisen haastattelun teemahaastattelun luonteen mukaisesti. Nauhoitettua ääntä saimme haastatteluista yhteensä 3 tuntia 55 minuuttia. Yksittäisen haastattelun kesto oli lyhimmillään noin 20 minuuttia ja pisin haastattelu kesti noin 55 minuuttia.

Haastatteluiden nauhoitteet litteroimme kirjalliseen muotoon Word-tiedostoon poistaen niistä kuitenkin puhekielessä yleisesti käytettäviä täytesanoja. Litteroidusta tekstistä poistimme myös meidän haastattelijoiden omat kommentit sekä haastateltavan ja haastattelijoiden välillä aiheen ohi käydyt keskustelut. Kirjalliseen muotoon litteroitua aineistoa saatiin 60 sivua. Haastatteluiden litterointiin ja teemoitteluun kului aikaa yhteensä tauot pois laskettuna noin kuudesta tunnista kahdeksaan tuntiin. Aineiston litterointi vei luultua kauemmin aikaa, joten litterointiin tulee varata riittävästi aikaa.

Haastateltavat koodasimme numeroin jo haastatteluvaiheessa, mutta teemoitteluvaiheessa turvataksemme haastateltavien anonyymiteetin sekoitimme numerot uuteen järjestykseen. Luvussa 5 käytettyjen sitaattien edessä oleva H-kirjain ja numero kuvaavat haastateltuja henkilöitä.

Litteroinnin jälkeen erittelimme saatua aineistoa teemoittelun avulla. Teemoittelu tarkoittaa laadullisen aineiston ryhmittelyä ja erittelyä eri aihepiirien mukaisesti. Teemoittelu on tyypillinen tapa analysoida aineistoa teemahaastatteluissa. Haastattelun teemat luovat jo valmiit raamit aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Haastattelumme pääteemat olivat haastateltavan taustatiedot, vertaisuus, desistanssi ja KRIS.

Käytimme eri värejä teemojen jaotteluun, jotta eri teemojen analysointi helpottui. Vääriskoodauksen jälkeen oli helppo lähteä rakentamaan eri teemakokonaisuuksia ja kirjoittamaan auki haastatteluita

teemojen mukaisesti. Valitsimme jokaiselle teemalle oman värin ja haastatteluiden nauhoista litteroiduista materiaaleista lähdimme konkreettisesti värikynien avulla nostamaan esille eri teemoihin liittyviä vastauksia.

4.8 Eettisyys ja luotettavuus

“Kuten 1900-luvun merkittävimpiin sosiaalipsykologeihin lukeutuva Stanley Milgram kirjoittaa: vaikka meidän on syytä ottaa vakavasti se, mitä ihminen sanoo, meidän ei pidä olettaa, että hän täydellisesti ymmärtää oman käyttäytymisensä syyt. Vaikka ihmisen kuunteleminen on tärkeää, hänen oma kertomuksensa ei ole koko tarina.” (Kivivuori 2013, 18–19.)

Uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Näihin kolmeen sanaan voidaan kiteyttää laadullisen tutkimuksen luotettavuutta koskevat pohdinnat. Eettisyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että tutkija on koko tutkimuksen ajan noudattanut eettisiä periaatteita. Tutkimus ei saa vaarantaa missään vaiheessa sen kohteena olevien henkilöiden elämän kulkua, tämä korostuu etenkin silloin, kun tutkimus kohdistuu arkaan aiheeseen. (Puusa & Juuti 2020, 175.)

Luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija kykenee vakuuttamaan lukijan ammattitaidostaan uskottavin perusteluin. Lukija on kyettävä vakuuttumaan siitä, että tutkija on kyennyt valitsemaan sekä käyttämään oikeanlaisia ja perusteltuja lähestymistapoja ja menetelmiä toteuttaakseen tutkimuksen ja ratkaistakseen tutkimusongelman. Jotta on mahdollista vakuuttaa lukija näistä edellä mainituista asioista, on tutkijan kuvattava tutkimuksensa eteneminen sellaisena, kun sen todellisuudessa on toteutunut. (Puusa & Juuti 2020, 175.)

Uskottavuudella viitataan siihen, miten tutkimusta lukevat kollegat, tutkimuksen kohteena olevat henkilöt sekä muu yleisö hyväksyvät tulokset tosiksi sekä luottavat siihen, että tutkimuksen aineisto on kerätty ja analysoitu huolellisesti ja asianmukaisesti (Puusa & Juuti 2020, 175).

Tutkimus, joka perustuu kokemusasiantuntijuuteen, ei voi olla täysin objektiivinen, koska tutkimus pohjautuu tällöin henkilön omiin kokemuksiin ja kokemuksista saatuun tietoon (Perttula 2011, 128–129). Myös meidän opinnäytetyömme perustuu KRIS Tampere ry:n kahdeksan kävijän subjektiivisiin kokemuksiin. Vaikka subjektiivisista kokemuksista ei voi antaa yleispäteviä vastauksia, voi niiden avulla vahvistaa jo olemassa olevaa tietoa tai lisätä ymmärrystä.

Haastattelututkimuksen luotettavuus on suoraan verrannollinen aineiston laatuun. Laatu syntyy talenteiden laadusta, litteroinnin ja luokittelun täsmällisyydestä. Laadukkuuden saamiseksi tulee siihen keskittyä jo haastattelurunkoja valmistellessa. Lisäksi haastattelukoulutus parantaa haastattelututkimuksen laatua varsinkin, jos haastatteluja tekee useampi henkilö. Itse haastattelussa laadun

varmentamiseksi tulee kiinnittää huomiota teknisen välineistön toimimiseen. (Hirsjärvi 2008, 184–185.)

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme avoimesti kirjanneet kaikki tekemämme havainnot ja vaiheet ylös. Luotettavuuden arvioinnissa tarkastelemme erityisesti opinnäytetyön tutkimusmenetelmiä, työprosessia ja opinnäytetyön tuloksia. Luotettavuutta voidaan kehittämistoiminnassa mitata työn käytettävyyden avulla (Toikko & Rantanen 2009, 121–122).

Opinnäytetyön luotettavuutta pohtiessa heräsi ajatus siitä, että haastateltavat on valittu hyvin homogeenisesta joukosta ja haastateltavia on vain kahdeksan henkilöä. Kaikki haastateltavat ovat ainakin haastatteluhetkellä onnistuneet jättämään rikollisen elämäntavan taakseen ja ovat aktiivisia nimenomaan KRIS-järjestön toiminnassa, jossa vertaisuutta korostetaan. Lisäksi haastateltavat ovat KRIS Tampere ry:n puolesta valittuja henkilöitä, mikä voi vaikuttaa lopputulokseen. Haastatteluissa jää kokonaan ulkopuolelle se, että tarvitsevatko kaikki vertaisuutta rikoksista irtaantumisen ja olisivatko tulokset samankaltaisia, jos haastateltavat olisivat eri järjestöistä. Luotettavuutta arvioidessa tulee myös huomioida, että tutkimustulokset perustuvat kahdeksan haastateltavan henkilön omiin käsityksiin, eivätkä näin ollen tutkimustulokset ole yleistettävissä.

Haastattelututkimuksessa toki nousee esille myös haastattelun laatu. Haastattelussa toimimme laatumme pohjan mukaan ja haastattelujen pääprioriteetti oli haastateltavien kertomat seikat. Tavoitteenamme oli kysyä mahdollisimman avoimet kysymykset, jotka ohjaavat mahdollisimman vähän. On silti mahdollista, että haastateltavat antavat niin sanotusti sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia tai vastauksia, joita he olettavat haastattelijan haluavan. Toisaalta kaikki haastateltavat olivat kokeneita puhumaan omista kokemuksistaan ja rikollisesta elämäntavastaan. Haastattelun laatuun vaikuttaviin tekijöihin voi myös lisätä sen, että haastattelut tehtiin KRIS Tampere ry:n toimitalolla tiloissa, joihin muilla paikalla olijoilla oli vapaa pääsy. Tämä aiheutti mm. sen, että yhden haastattelun aikana tilaan tuli useamman kerran ylimääräinen henkilö hakemaan jotain tavaraa tai muuten vaan pyörähtämään, jolloin haastattelu jouduttiin hetkeksi keskeyttämään.

Haastattelujen analysointi on yksi luotettavuuden kannalta merkittävä seikka. Analysointiin ei ole olemassa valmiita malleja ja se on täysin meidän tulkintojemme varassa. Toki analysoinnin helpottamiseksi pyrimme tekemään haastattelukysymykset siten, että saisimme tutkimuskysymykseemme vastauksen. Lisäksi analysointia helpotti laadukkaat tallenteet haastatteluista, jotka olivat käytettävissämme koko analysoinnin ajan.

Luotettavuutta lisätäksemme kysyimme haastatteluissa termien merkityksiä, jotta haastateltavien subjektiiviset käsitykset termeistä oli tiedossa aineistoa analysoitaessa. Toki haastattelussa koros-

tuu haastateltavien subjektiivisuus ja se, että he puhuvat tilanteessa omista kokemuksistaan ja näkemyksistään. Kyseessä ei ole siis totuus vaan haastateltavan kokemus asiasta. Näitä haastateltavien kokemuksia vertailemalla toki saadaan jonkinlaisia päätelmiä.

Opinnäytetyötä varten tehdyissä haastatteluissa haastateltavillamme on oikeus anonymiteettiin. Haastateltavista ei kerrota tässä työssä mitään yksilöivää tietoa. Ennen haastattelua jokaiselta haastateltavalta kysyttiin henkilökohtaisesti lupa haastatteluiden nauhoittamiseen. Haastateltaville kerrottiin, että haastatteluiden nauhat tuhoetaan heti aineiston analysoinnin jälkeen. Haastatteluiden onnistumisen kannalta suuri tekijä on luottamus haastateltavien ja haastattelijoiden välillä.

Jari Eskola kertoo teoksessaan Johdatus laadulliseen tutkimukseen siitä, että tutkijan ja tutkittavien välillä ei saa olla sellaista riippuvuussuhdetta, joka voisi olennaisesti vaikuttaa mm. tietojen vapaaehtoiseen luovuttamiseen. Näillä riippuvuussuhteilla tarkoitetaan esimerkiksi terapeutin ja potilaan välistä suhdetta. (Eskola & Suonranta 2000, 55.) Ennen haastatteluja kerroimme haastateltaville, että haastatteluiden aineistoa hyödynnetään Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössä. Näin ollen varmistuimme siitä, että jokainen haastateltava tietää, keitä me olemme ja mitä tarkoitusta varten heitä haastattelemme.

5 TULOKSET

Luku viisi käsittelee tutkimustuloksia. Avaamme ja analysoimme haastatteluista saatua aineistoa teemoittain. Haastattelu koostui neljästä teemasta; taustatiedot, vertaisuus, desistanssi ja KRIS.

Pääsimme haastatteluiden avulla haluttuun tulokseen ja opinnäytetyömme vastaa esitettyyn tutkimuskysymykseen. Haastatteluista saatujen vastausten avulla pystyimme vastaamaan siihen, kuinka vertaisuuden merkitys on koettu rikoksista irtaantumisen prosessissa. Kahdeksasta haastateltavasta kaikki kokivat vertaisuuden merkityksen olleen korvaamaton osa rikoksista irtaantumisen prosessia.

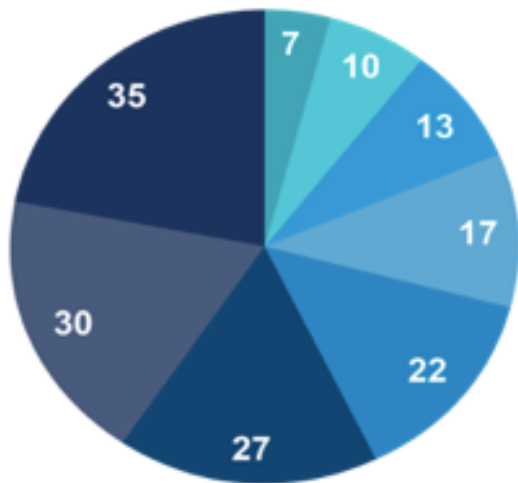
Suurena huomiona haastattelun tuloksia analysoitaessa, nousi vastausten samankaltaisuus. Vaikka haastateltavat olivat eri ikäisiä, eri taustoista ja eri vaiheissa rikoksista irtaantumisen prosessia, oli heidän vastauksissaan paljon yhteneväisyyttä. Myöskään rikosten laatu ja määrä, eivät vaikuttaneet siihen, miten vertaisuuden merkitys rikoksista irtaantumisessa koettiin.

5.1 Haastateltavien taustatiedot

Keräsimme haastatteluissa haastateltavista opinnäytetyömme kannalta merkitykselliset taustatiedot. Haastateltavien ikäjakauma oli 28–55 vuotta. Haastateltavista kolme oli naisia ja viisi miehiä. Koska yksi KRIS-järjestön periaatteista on päihteettömyys, oli jokainen haastateltavista jättänyt päihteiden käytön taakseen rikollisesta elämäntavasta irtautuessaan.

Haastateltavien hajonta syntyy jokaisen ihmisen yksilöllisyydestä. Desistanssi on prosessina henkilön persoonaan linkittyvä muutosprosessi, jossa näkyy yksilölliset erot. Lisäksi henkilöiden kokemukset ovat jokaisen henkilökohtaisia näkemyksiä. Haastateltavat oli tarkoituksella valittu siten, että he olivat eläneet päihteetöntä ja rikoksetonta elämää eri pituisen ajan. Osa haastateltavista oli vasta hiljattain jättäneet päihteet taakseen, kun taas osa haastateltavista oli elänyt päihteetöntä elämää jo usean vuoden ajan.

Kuva 3 kuvastaa vuosina sitä, kuinka kauan haastateltavat ovat eläneet rikollista elämää ennen desistanssiprosessiaan. Rikollista elämää haastateltavilla oli takanaan 7 vuodesta 35 vuoteen.

Kuva 3: Kuinka monta vuotta haastateltavilla oli ollut haastatteluhetkellä rikollista elämää takanaan.

5.2 Yksin ei pärjää

Jokainen haastateltava koki vertaisuuden merkityksen olevan korvaamaton osa rikoksista irtaantumisen prosessissa. Vertaisuus koettiin jopa ammatillista apua suurempana voimavarana rikoksista irtaantumisen prosessissa. Lähes kaikki haastateltavat kuvailivat vertaisuuden olevan sitä, kun toisella henkilöllä on samankaltaisia kokemuksia kuin itsellä. Jokainen haastateltava kuvaili vertaisuutta käsitteenä eri tavoin, mutta sisältö ja tarkoitus oli kaikilla sama.

H3: Yksin ei pärjää.

Vertaisuus koettiin eräänlaisena esimerkkinä siitä, että rikollisesta elämäntavasta on mahdollista päästä irti. Rikollisessa maailmassa valitettavan harvoin näkee, että rikollisesta elämäntavasta on mahdollista päästä eroon. Tieto siitä, että toinen ihminen on samasta tilanteesta selvinnyt ja auttaa toisia tekemään samoin, lisää luottamusta tulevaan isoon muutokseen. Eräs haastateltavista mainitsi, että rikollisesta piiristä ihmisiä niin sanotusti aina välillä vain katoaa, eikä kukaan tiedä minne. Haastateltava arveli, että tällaisissa tapauksissa saattaa olla, että tällaisissa tapauksissa saattaa olla, että ”kadonnut henkilö” on päättänyt irtaantua rikollisesta elämästä ja jättänyt vanhat piirit taakseen, jotta rikoksista irtaantuminen onnistuu.

H5: Eri asia on, että näkee henkilökohtaisesti, kuinka joku irtaantuu rikoksista, kuin se, että ammatillainen kertoo sen olevan mahdollista.

H3: Minulle se on muutoksen varrella ollut yksi tärkeimmistä asioista. Entisessä elämässä päähän pinttynyt ajatus oli, että muutos ei omalla kohdalla ole mahdollista.

H7: Ei mistään olisi tullut omalla kohdalla yhtään mitään, jos mä olisin yksin tuolla ponnistanut ja koittanut jatkaa.

Vertaisuuden hyvistä puolista kysyttäessä osa haastateltavista nosti esiin ymmärryksen. Samassa elämäntilanteessa olleet ihmiset tuntuivat ymmärtävän mitä rikoksista irtaantumisen prosessissa käydään läpi ja mitä se todellisuudessa on. Samassa tilanteessa olleet ihmiset kykenevät antamaan aivan uudenlaista näkökulmaa asioihin. Vertaisuudesta ja omien kokemusten jakamisesta puhuttaessa eräs haastateltavista korosti, että vertaisuudessa on oltava ehdottoman rehellinen kaikessa. Rehellinen on oltava niin itseään, kuin muitakin kohtaan. Lisäksi vertaisuuden koettiin vähentäneen yksinäisyyden tunnetta prosessin aikana.

Yksi haastateltava kertoi kokeneensa positiivisena sen, että oman prosessin aikana rinnalla on eri vaiheissa desistanssia olevia henkilöitä, joilla kaikilla kuitenkin on yhteinen päämäärä. Haastateltavat nostivat esille myös sen, että vertaistukiryhmissä kaikki ovat samalla viivalla. Ammattilaisen antamat ohjeistukset koettiin eri tavoin. Toki eräs haastateltava esitti mielenkiintoisen pointin siitä, että vertainen voi olla myös ammattilainen.

Yksi haastateltava nosti esille sen, että niin sanottu työparimalli olisi käytännössä paras, jotta apu olisi mahdollisimman laaja-alaista. Työparimallilla hän tarkoitti sitä, että kahdesta työntekijästä toinen olisi niin sanottu ammattilainen ja toinen vertainen, jolla on yhtenevät kokemukset.

Toisenlaisena näkökulmana eräs haastateltava totesi, että toki olihan vertaisia myös rikollisessa elämäntavassa, vaikkei se aivan vastaa sitä, mitä vertaisuus nykyisessä elämässään hänelle merkitsee.

Vertaisuus ja vertaistuen antamisen koettiin ajoittain olevan raskasta. Yksi haastateltava nosti esiin ajatuksia ja tunteita siitä, kuinka raskasta välillä on auttaa ja kuunnella muita, kun samaan aikaan itse painii omien murheiden ja ongelmien kanssa. Oman ajan löytämisen hektisen arjen keskellä koettiin ajoittain olevan haastavaa. Ihmiseltä vaatii taitoa myös kieltäytyä auttamasta tai vertaistuen antamisesta, mikäli itsellä ei siinä hetkessä ole voimavaroja.

Eräs haastateltavista nosti esiin vertaisuuden huonoista puolista kysyttäessä sen, kuinka rankkoja tarinoita vertaistukea jakaessa kuulee. Hän myös nosti esiin tärkeän huomion siitä, kuinka ensin on saatava itsensä kuntoon, ennen kuin voi toiselle antaa täyden tuen. Vertaisuuden ja kokemusten jakamisen huonoina puolina koettiin myös tietynlainen samaistuminen toisen kokemiin asioihin ja tapahtumiin.

H4: Toisten kertomukset saattavat herättää omia traumoja, mikäli ei ole sinut itsensä ja niiden asioiden kanssa.

Valtaosa haastateltavista koki vertaisuuden ja tuen tarpeen olleen suurin desistanssin alkuvaiheessa. Eräs haastateltava kuvaili tuen tarpeen muuttumista niin, että se tuki minkä hän itse on prosessin alkuvaiheessa tarvinnut, pystyy hän nyt antamaan eteenpäin muille vertaistukea tarvitseville. Onnistumisen ja hyvän olon tunteen saa siitä, että pystyy olemaan vertainen muille. Osa haastateltavista eritteli tuen tarpeen siten, että määrä on säilynyt desistanssin vaiheissa samana, mutta tuen muoto on muuttunut alun konkreettisista arjen hallinnan neuvoista nykyiseen henkiseen tukeen uusissa elämänvaiheissa.

Eräs haastateltava nosti esille sen, että vertaisuuden avulla hän saa samaistumispintaa muihin eikä käperry niin paljon itseensä. Tunne siitä, että muilla on samoja vaikeuksia, auttaa haastateltavaa siinä, ettei hän ajaudu päihteiden käytössä tuttuun itsekkyyteen ja eristäydy kotiinsa. Haastateltava kokee, että itsekeskeisyys hänessä on hänen sairauttansa ja edellistä elämäänsä. Itsekeskeisyys kumpuaa useiden kohdalla siitä, että luottamus ympärillä oleviin ihmisiin on useiden petty-mysten kautta mennyt.

Tuen määrän lisäksi on tuen muoto muuttanut muotoaan desistanssin eri vaiheissa. Haastateltavat kertoivat saaneensa prosessin edetessä paljon apua vertaisilta arjen käytännön asioiden hoitamisessa. Arjen käytännön asioilla haastateltavat tarkoittivat muun muassa laskujen maksamista ja erinäisten hakemuskavakkeiden ja vastaavien täyttämistä.

Lähes jokainen haastateltava nosti haastattelussa esille sen, että piti ennen poliisia lähes vihollisena ja etteivät he olisi entisessä elämässään ikinä puhuneet poliisille, kuten nyt haastattelutilanteessa. Nyt vasta rikollisen elämänsä jälkeen haastateltavat kokevat, että kyseessä ei ole heitä itseään vastaan toimiva taho.

Osa haastateltavista kertoi haastattelussa, että ovat kokeneet poliisin suunnalta todella epäasiallista käytöstä. Haastateltavat kertoivat, että tilanne on muuttunut nyt, kun he eivät enää käytä päihteitä. Osa haastateltavista kertoivat, että heidän luottamuksensa poliisia kohtaan on noussut desistanssiproessin aikana ja osa kertoi, että he ymmärtävät osin poliisien käytöstä heitä kohtaan aiemmin.

5.3 Pitää antaa elämälle mahdollisuus

Tässä kappaleessa käymme läpi sitä, missä vaiheessa elämää haastateltavat ajautuivat rikolliseen elämään ja niitä, tekijöitä, mitkä ovat saaneet haastateltavat ryhtymään desistanssiproessiin.

Kysyimme haastateltavilta siitä, kuinka monta vuotta heillä on rikollista elämää takana ja mikä oli se tekijä, joka sai luopumaan rikollisesta elämäntavasta. Kysyimme myös, kuinka kauan haastateltavilla on takanaan rikoksetonta elämää.

H2: Rikollinen toiminta alkoi varhaisessa vaiheessa jo ennen päihteiden käyttöä. Ennen kouluikää varastin ensimmäisen kerran. Tunsin häpeää siitä, että jäin kiinni. 13-vuotiaana aloitin ja 30-vuotiaana lopetin. Aina välillä olen yrittänyt skarpata.

H2: Sain lapsen ja ajattelin jo silloin, että pakko on jotain tehdä. Rikollinen elämä kuitenkin jatkui. Lapset on se isoin juttu ja vankilassa se yksinäisyys konkretisoitui. Rikollisessa elämässä kaikki pettää. Mikään ei tuntunut enää miltään. Edes huumeet eivät tuntuneet miltään.

Haastateltavilla oli rikollista elämää takana vaihtelevasti 7 vuodesta 35 vuoteen. Valtaosa haastateltavista aloitti kaupoista näpistelyn jo ala- tai yläkouluikäisenä. Yksi haastateltava kahdeksasta aloitti näpistelyn jo päiväkotikäisenä. Näpistely oli lähes jokaisella haastateltavalla rikollisen uran alku. Haastateltavat kertoivat, että ensin tuli rikollinen elämäntapa ja sen jälkeen päihteet.

Haastateltavat kertoivat rikolliseen elämäänsä kuuluneen erilaisia rikoksia. Lievimmat rikokset olivat näpistyksiä ja muita omaisuusrikoksia. Vakavimpia rikoksia, joista haastateltavat kertoivat, olivat väkivaltarikokset. Haastateltavien päihteidenkäytön lisääntymisen myötä, rikollisuus oli pääosin niin sanotusti oheisrikollisuutta päihteidenkäytön seurauksena. Rikollisuuden avulla haastateltavat olivat pyrkineet rahoittamaan päihteidenkäyttöä.

Valtaosalla haastateltavista eli rikollista elämää takana useamman vuoden ajan ilman irtaantumisyhtäyksiä. Osalla oli yrityksiä irtaantua päihteistä ja rikollisesta elämästä, mutta ne olivat toisten pakkotamina, eikä seurauksena näin ollen ollut pysyvä muutos. Tämä todistaa taas sen, että muutoksen on lähdettävä henkilöstä itsestään, jotta voi saada aikaan pysyvän muutoksen. Haastatteluissa nousi esille eräänlainen kyllästyminen rikolliseen elämään ja sitä kautta halu muutokseen. Ajatus muutoksesta saattoi olla mielessä pidemmän aikaa ennen varsinaisen muutoksen syntymistä tai alkua.

Yksinäisyys nousi useasti esiin kysyttäessä syitä siihen, miksi haastateltavat päättivät ryhtyä rikok-
sista irtaantumisen prosessiin. Rikollinen elämä koettiin yksinäisyyden lisäksi ahdistavaksi ja henki-
sen hyvinvoinnin kannalta todella raskaaksi. Rikollista elämää ei pidetty mieltä ylentävänä. Osa
haastateltavista teki päätöksen luopua rikollisesta elämästä jouduttuaan vankilaan. Toiset nostivat
motiivikseen sen, että he kokivat pohjan tulleen vastaan. Useat haastateltavat sanoivat, että ei ollut
enää muuta vaihtoehtoa, kuin kääntää suuntaa täysin ja muuttaa koko elämä.

Yksi haastateltavista nosti esille sen, että rikollisesta elämästä irtaantuakseen, hänen oli jätettävä
vanha ystäväpiirinsä kokonaan. Ymmärrys siitä, että vanhojen kavereiden kanssa päätyy aina rikol-
liseen toimintaan, lisäsi motivaatiota muutokseen. Saadakseen aikaan pysyviä tuloksia, täytyy olla
valmis suuriin muutoksiin.

H7: Ei tuolla päihdemaailmassa kukaan tuu sanoo, että täältä on mahdollisuus päästä pois.

Vankilaan joutumisen koettiin olevan pelastus ja siellä tuli ajatus elämänmuutoksesta. Yksi haastateltavista kertoi havahtuneensa vankilassa siihen, että hän elää siellä sen hetkisen elämänsä parasta aikaa. Siitä heräsi ajatus, että jos ihminen elää vankilassa elämänsä parasta aikaa, asioiden täytyy muuttua.

Monelle haastateltavalle rikollinen elämä ja päihteellinen elämä linkittyivät yhteen. Tämä aiheutti sen, että päihteettömyyden kautta haastateltavat kokivat saavuttaneensa myös rikoksettoman elämäntapansa. Toisena näkökulmana nousi huomio siitä, että useiden haastateltavien kohdalla kaikki heidän tekemänsä rikokset tehtiin erinäisten päihteiden vaikutusten alaisena. Rikoksia tehtiin myös paljon sen vuoksi, jotta saataisiin rahoitettua päihteiden käyttö. Ilman päihderiippuvuutta, olisi moni rikos jäänyt tekemättä. Haastateltavien mukaan päihteiden myötä myös heidän ajattelunsa oli erilaista kuin ilman päihteitä. Rikollisia tekoja ei välttämättä olisi kaikkia syntynyt, ellei olisi oltu päihteiden vaikutuksen alaisena.

Eräs haastateltavista nosti esille sen, että apu, jota hänelle tarjottiin rikollisen elämänsä aikana, oli vääränlaista. Häntä autettiin vain lääkkeellisin menetelmin ja kukaan ei uskonut, että päihteetön elämä on hänelle mahdollista. Haastateltava nosti esille sen, että lääkkeiden lisäksi tulisi nostaa esille rikollisen ihmisen mielenkuvan, joka ei häviä sillä, että hän saa korvaushoidosta lääkkeitä. Haastateltavan mukaan hän on tarvinnut ohjeistusta juuri rikoksettomaan elämäntapaan. Muut haastateltavista eivät kertoneet aiemman avun olleen vääränlaista, mutta useampi sanoi, että ajankohta ei ollut aikaisemmillä kerroilla otollinen isolle elämänmuutokselle.

Useampi haastateltava nosti esille sen, ettei ymmärtänyt, että itsellä on päihdeongelma ennen, kuin vankilassa asia nousi esille. Päihdeongelmaan puuttuminen koettiin avaintekijäksi desistanssi-prosessiin ryhtymiselle ja sen onnistumiselle. Onnistunut desistanssi vaatii haastateltavien mukaan päihdekuntoutusta.

Haastateltavat nostivat esille myös sen seikan, että pelkkä oma halua muuttua ei riitä, jos yhteiskunnan tarjoamaa tukea ei ole. Tarvitaan yhteistyötä yksilön oman toiminnan ja ympäristön tarjoaman tuen välille. Haastateltavat nostivat esille myös sen, että entisen elämän ajatukset eivät katoa lopullisesti koskaan. Desistanssin myötä haastateltavat ovat oppineet, miten selviytyä ajatuksista, jotka ennen ohjasivat rikolliseen suuntaan.

Haastateltavat kokivat irtaantuneensa rikollisesta elämästä kokonaan. Yhden haastateltavien seuraava lainaus kiteyttää useamman haastateltavan ajatukset.

H4: Ehkä pitää antaa elämälle mahdollisuus.

5.4 KRIS antaa kaiken ja vähän enemmänkin

Haastatteluilla halusimme selvittää, miten ja mistä haastateltavat ovat saaneet tiedon KRIS-ryhmän toiminnasta ja kuinka he ovat päätyneet toimintaan mukaan. Haastateltavat ovat löytäneet tiensä KRIS-ryhmän toimintaan esimerkiksi tuttaviansa, ystäviensä, SILTA-valmennuksen, vankilan, työkokeilun ja yhdyskuntapalvelun kautta.

Muutama haastateltava kertoi luulleensa KRIS-järjestön olevan sen nimensä perusteella uskonnollinen yhteisö. Kuultuaan KRIS-järjestön nimen alkuperän, haastateltavat vasta rohkenivat hakeutua mukaan järjestön toimintaan. Tämä luulo todistaa sen, kuinka tärkeää olisi lisätä tietoisuutta eri tukiryhmien sisällöstä ja tarkoituksesta desistanssiprosessia harkitseville ja rikollisesta elämästä eroon pyrkiville.

Kuva 4 kuvastaa sitä, kuinka monta vuotta haastateltavat ovat olleet mukana KRIS Tampere ry:n toiminnassa ja havainnollistaa hajontaa haastateltavien välillä. Haastateltavista yksi oli ollut mukana toiminnassa jo 11 vuotta ja toinen vasta vajaa kaksi vuotta.

Kuva 4: Kuinka monta vuotta haastateltavat ovat olleet haastatteluhetkellä mukana KRIS Tampere ry:n toiminnassa.

Haastatteluissa nousi esille usean haastateltavan kohdalla se, että rikoksista irtaantumisen onnistumiseksi, heidän on ollut pakko jättää entiset sosiaaliset verkostonsa. KRIS on antanut haastateltaville uuden sosiaalisen piirin, jonka varaan he ovat voineet rakentaa uutta elämäänsä. KRISin myötä haastateltavat kokivat, että heidän arvonsa ovat muuttuneet ja he ovat saaneet rakentaa uutta identiteettiään.

Moni haastateltava kertoi, että KRIS-järjestön toimintaan oli helppo tulla, kun toiminnassa oli mukana tuttuja ihmisiä ja varsinkin urheilun kautta kynnys tulla mukaan toimintaan oli matala. Muutama haastateltavista on ollut toiminnassa mukana aluksi vain urheilussa ja myöhemmin aloittanut

käymisen muissakin KRIS Tampere ry:n tarjoamissa vertaistoiminnoissa. KRIS-järjestön tarjoama monipuolinen toiminta osaltaan helpottaa toimintaan mukaan liittymistä. KRIS-tukiryhmässä jokaiselle löytyy paikka ja mielekästä tekemistä.

H3: Saan täällä kaiken ja vielä enemmänkin. Kokonaisvaltaisesti kaikkeen elämään liittyvään saanut apua ja tukea. Mikä vähänkin voi askarruttaa, olen saanut siihen apua

Haastatteluissa esiin nousi useaan kertaan se, että haastateltaville KRIS-järjestön toiminnassa mukana oleminen on enemmän kuin työ, se on elämäntapa. Haastateltavat kokevat saaneensa KRIS-ryhmästä apua ja tukea jokaiselle elämän osa-alueelle. Eräs haastateltava sanoi, että KRIS-järjestön toiminnan varaan rakentuvat harrastukset ja kaikki, eikä hän tietäisi missä olisi ilman KRIS-tukiryhmää. Tärkeäksi koettiin myös se, että KRIS-ryhmän toiminnassa mukana olevat ovat historiastaan riippumatta samalla viivalla. KRIS on antanut kaikille haastateltaville avun, tuen ja vertaisten lisäksi myös monta uutta ystävää.

Moni haastateltava koki, että KRIS antaa heille uuden vertaisten ryhmän, joka kannustaa rikoksetomaan ja päihteettömään elämään. Eräs haastateltavista mainitsi KRIS-järjestön toiminnassa mukana olemisen olleen todella kasvattava kokemus kaikilla elämän osa-alueilla. Haastateltava kertoi kasvaneensa ihmisenä ja oppineensa pääsemään irti peloista ja oppinut sen, kuinka tärkeää asioista ja tunteista puhuminen on.

Päihteiden ja rikosten varjostamassa elämässä ei haastateltavalla oman kertomansa mukaan ollut minkäänlaisia tunnetaitoja ja asioista keskusteleminen ja tunteista puhuminen oli todella ahdistavaa, jopa mahdotonta. KRIS-ryhmässä mukana olevien antama kannustus, tuki ja ymmärrys on ollut suurena apuna uuden elämän opettelemisessa. KRIS-ryhmässä on haastateltavan mukaan täysin sallittua tehdä virheitä, ilman välitöntä syyllistämistä.

KRIS on antanut sen toiminnassa mukana oleville paljon mahdollisuuksia ja elämyksiä. Haastateltavat kokevat pääsevänsä KRIS-järjestön toiminnan avulla vaikuttamaan, kuten esimerkiksi jakamalla omaa tarinaansa muille. KRIS antaa kävijöilleen tunteen siitä, että heidän tarinoillaan on merkitys ja omaa tarinaa kertomalla voi mahdollisesti pelastaa auttaa pääsemään pois rikollisesta elämästä tai jopa estää joutumasta rikoskierteeseen.

Yksi haastateltavista kertoi, että oli päihdekuntoutuksen aikana vankilavuosien jälkeen todella sulkeutunut, eikä hänellä ollut lainkaan tunnetaitoja. Tullessaan mukaan KRIS-järjestön toimintaan, haastateltava oppi luottamaan itseensä, pääsi irti sekä peloistaan, että vankilavuosien aiheuttamasta laitostumisesta.

Haastateltavat kertovat myös, että KRIS on auttanut vertaistuen ja käytännön taitojen lisäksi herättämään uudestaan perhesuhteita ja kontakteja. Muutama haastateltava nosti KRIS-järjestön perheyön esille kehuen sen toiminnan tarpeellisuutta ja laatua. KRIS-järjestön toiminnan myötä useampi haastateltava oli saanut luotua uudestaan suhdettaan perheenjäseniinsä ja lapsiinsa. Haastateltavat kertoivat, että KRIS auttaa myös lastensuojelun kanssa toimimisessa.

KRIS on mahdollistanut vertaisuuden lisäksi haastateltaville kokemuksia ja elämyksiä. Useampi haastateltava kertoi KRIS-järjestön toiminnan kautta saaneen mahdollisuuden reissata Suomessa ja ulkomailla street socceria pelaten. Lisäksi eräs haastateltava kertoi, että eri KRIS alaosastojen kävijät kannustavat yli alaosastojen rajoja toisiaan jonkun saavuttaessa tärkeän etapin elämäntapamuutoksessaan. Tämä kertoo paljon KRIS-ryhmän antamasta tuesta sekä yhteisöllisyyden tunteesta.

Haastateltavat mainitsivat useamman kerran KRIS-järjestöjen periaatteet. Periaatteita selkeästi kunnioitetaan ja ne koetaan yhteisinä arvoina, joiden noudattamisessa haastateltavat olivat motivoituneita. Arvojen koettiin suuntaavaan elämää oikeaan suuntaan. Vanhat arvot on haastateltavien mukaan jätettävä ja esimerkiksi päihteettömyyden on oltava koko lopun elämän arvojärjestyksessä ensimmäisenä.

KRISin koettiin myös antavan tarpeeksi pitkäaikaista tukea. Haastateltavat korostivat sitä, että jotta rikollisesta elämästä pääsee irti, tulee tuen olla oikea aikaista ja tarpeeksi pitkäkestoista. KRIS Tampere ry:n toiminnassa nousi esille myös se, että sen antama tuki on saavutettavissa ja KRISin tuomat ystävät ovat haastateltavien mukaan toinen toisiensa tukena myös virka-aikojen ulkopuolella, kun tuelle on tarve.

6 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tavoitteina on antaa lukijalle tietoa vertaistuesta ja vertaisuudesta sekä niiden merkityksestä desistanssiprosessissa. Tavoitteena on avata lukijalle myös rikolliseen elämään johtavia tekijöitä sekä lisätä tietoisuutta vertaistukiryhmistä ja niiden tarpeellisuudesta.

Opinnäytetyön kirjoittaminen vertaisuudesta, vertaistuesta ja niiden merkityksestä, oli silmiä avavaa. Opinnäytetyötä kirjoittaessa ja haastatteluiden tuloksia tarkasteltaessa sai käsitteet vertaisuus sekä vertaistuki aivan uuden merkityksen. Kaikki haastateltavat pitivät vertaisuutta korvaamattomana ja sen myötä ajatus vertaisten hyödyntämisestä eri tilanteissa avautui. Toki haastateltavien pieni lukumäärä, kahdeksan, tekee sen, että tutkimuksesta saatuja tuloksia ei voi yleistää. Tutkimuksessa saadut tulokset, ovat kyseisten henkilöiden oma kokemus vertaisuudesta desistanssiprosessin aikana.

Kuitenkin kaikkien haastateltavien käsitys vertaisuudesta ja sen merkityksestä oli melko suppea. Tämä voi johtua siitä, että he viettävät keskenään aikaa jutellen juuri desistanssiprosessistaan toimien vertaisina toinen toisilleen. Kaiken kaikkiaan haastateltavista huomasi sen, että he ovat käsitelleet aihetta verbaalisesti aiemminkin.

Opinnäytetyössämme käymme läpi kriminologian teorioita rikollisuuden selittämiseksi, kuten esimerkiksi leimaamisteoria ja oppimisteoria. Haastatteluiden perusteella voisi kuitenkin sanoa, että mikään yksittäinen teoria ei meidän opinnäytetyömme kohdalla noussut esille. Enemminkin heräsi ajatus siitä, että se miten ihminen ajautuu rikolliseen elämään, on monen pienen yksittäisen tekijän summa. Opinnäytetyössämme käytämme paljon lähteenä Kivivuoren kriminologian teoksia, joissa yksilöiden teoista muodostetaan tilastoja. Nämä tilastot antavat paljon tietoa, mutta niissä yksilö ja yksilön subjektiivisuus häviää tietomassaan.

Aiemmin pidimme ammatillista apua riittävänä keinona irrottautua rikollisesta elämäntavasta ja päihteistä. Nykyään näemme asian laajemmin ja koemme, että ammatillisen avun lisäksi moni tarvitsee rikollisesta elämäntavasta irtaantumiseen vertaistensa tukea. Mielenkiintoista onkin se, miten ammatillinen apu koetaan jopa riittämättömänä, vaikka kaiken tiedon mukaan, ammatillinen apu perustuu tieteelliseen tietoon, jota on tutkittu perusteellisesti.

Kuitenkin vertainen pystyy antamaan desistanssiprosessiin haastattelemiemme henkilöiden mukaan jopa enemmän. Selkeästi tasaveroisuus ja yhdenvertaisuus tunnekokemuksina on lääketieteellistä apua merkityksellisemmän tuntuista. Kenties vertaisilta saatu ajallinen tuki ja apu on suurempaa ja siksi tuen laatukin tuntuu suuremmalta. Ainakaan KRIS-järjestöjen kautta saadulla tuella ei ole loppumisajankohtaa, jolloin kävijä saa itse määrittellä tuen tarpeen keston. Jollekin se voi olla muutamasta kuukaudesta muutamaan vuoteen ja toiselle loppuelämä.

Jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus päästä päihdepalveluiden piiriin. Kuitenkin kunnilla on oikeus määritellä asiakkaan tarvitseman hoidon laatu. Kuitenkin fakta on, että asiakkailla on erilaiset mahdollisuudet käyttää näitä palveluita. Jotta päihdepalveluita voitaisiin mitata kattavasti, erityisesti ammattilaisen ja vertaisen antaman tuen näkökulmasta, vaatisi se kokemuksiin ja havaintoihin perustuvaa tutkimusta. Tutkimukset vaatisivat vertailukelpoista aineistoa, jonka saaminen vaatii vertailukelpoisia päihdepalveluita. Toki pelkät tutkimukset eivät johda muutokseen. Muutos vaatii toimia sekä aktiivista seuranta.

Kuten tässä opinnäytetyössä aiemmin mainittiin, ei rikoksista irtaantuminen ole yksittäinen tapahtuma, vaan pitkäkestoinen prosessi. Liian usein saattaa olla käsillä ajatus siitä, että irrottautuminen rikollisesta elämäntavasta on yksinkertaista ja helppoa. Jo haastatteluita tehdessä osoittautui, että rikoksista irtaantumisen prosessi on usein pitkä ja kivinen tie. Jokainen haastateltava kertoi, että heidän rikollinen elämäntapansa alkoi jo nuorena. Prosessi on yksilöllinen ja sen tuleekin olla muovattavissa yksilön tarpeiden mukaan. Prosessissa yksi tärkeimpiä asioita on kuunnella asiakkaan henkilökohtaisia mielipiteitä ja tarpeita. Tämän vuoksi vertaistukeen perustuva toiminta on ensiarvoisen tärkeää ja korvaamaton voimavara.

Opinnäytetyön haastateltavien tapaaminen oli mieleenpainuvaa, koska heidän elämäntarinoissaan oli paljon yhtäläisyyksiä, mutta jokainen tarina oli kuitenkin omanlaisensa. Toisilla kesti monta kymmentä vuotta päästä irti rikollisesta elämäntavasta ja toisilla muutos tapahtui jo nuorena. Kaikkia yhdisti silti se, että rikollinen elämäntapa alkoi jo alakouluiässä. Tästä voisi päätellä, että poliisin ennalta estävän toiminnan tulisi kohdentua jo alakoululaisiin. Pohdintaa herättää silti se, että minikälaista ennalta estävän toiminnan tulee olla, jotta se kohdentuisi oikeisiin henkilöihin ja oikealla tavalla. Toimisiko ennalta estävässä toiminnassakin moniammatillinen tiimi ja miten sen rahoituksen saisi tarpeeksi pitkäksi, jotta vaikutusten seuranta saadaan toteutettua.

Haastateltavien rikollinen elämä alkoi lapsuudessa tai nuoruudessa, jolloin ihmisen kehitys on todella kesken. Kehitysvaiheilla on valtava merkitys henkilön tulevaisuuden kannalta. Esimerkiksi henkilön itsetunnon kehittymisen kannalta lapsuus on tärkeää aikaa. Nuoruuteen taas liitetään usein ongelmakäytös, itsenäistyminen ja kavereiden merkityksen kasvaminen. Henkilön tunnetaitojen ja työelämään valmistautumisen kannalta tulisi nuorten kasvuikää suojella. Tällä hetkellä poliisissa tunnutaan panostavan nuoriin ja toivottavasti suuntaus kestää tarpeeksi vaikutusten saamiseksi.

Väestön polarisoituminen on todellinen uhka tulevaisuudessa, ja sen ennalta estämiseen panostaminen on noussut poliisilaitoksilla tavoitteeksi. Polarisoitumisen estämiseksi on tärkeää, että erilaisien mielipiteiden annetaan kuulua ja esimerkiksi vähempiosaisten näkökulmia kuullaan. Tämän opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli siksi lisätä poliisien tietoisuutta rikollisuudesta irtaantuneiden

mielipiteistä ja täten tuoda näitä vastakkaisia näkökulmia lähemmäksi toisiaan. Koemme tavoitteen täyttyneen jo siinä mielessä, että oma tietoisuutemme on kasvanut ja olemme voineet kertoa KRIS-järjestöjen toiminnasta asiakkaillemme. Toiveemme on, että asiakkaistamme edes joku tarttuisi tähän ja lähtisi kohti rikoksetonta elämää.

Useampi haastateltava kertoi, että aikaisemmin suhtautui poliiseihin eri tavoin kuin nykyään. Ennen poliisin koettiin olleen eri puolella kuin itse. Nykyään tämä ajatus oli erilainen. Tähän voi liittyä se, että varsinkin päihteiden käyttäjien käytös voi olla joskus arvaamatonta ja sen takia poliisit voivat olla stressaantuneempia kohtaamistilanteissa. Lisäksi poliisien käytöksessä voi näkyä niin sanottu toivottomuus siitä, että omalla toiminnalla on hankala saada vaikutuksia tai apua toiselle. Poliisin työssä on myös tyypillistä kyynistyminen itseään suojatakseen. Näiden seikkojen ei kuuluisi näkyä asiakastilanteissa, mutta lienee inhimillistä, että se näkyy. Tietoisuus siitä, miten ja miksi asiakas on ajautunut rikolliseen elämään tai päihteiden käyttöön varmasti vähentää kyynisiä ajatuksia ja auttaa neutraalin suhtautumisen toteutumista. Lisäksi mikäli tieto siitä, että asiakas on päässyt hoitoon ja saanut muutettua elämänsä suunnan, tulisi poliisien tietoon, se varmasti motivoisi tukemaan asiakkaita muutokseen.

Kivivuoren (2018) mukaan Suomessa poliisikontrollin kohteeksi joutumista on tutkittu eniten nuorten osalta. Tutkimusten mukaan poliisikontrollin kohteeksi valikoituu useimmin ne nuoret, joiden rikosaktiivisuus on laaja-alaista ja nuoret, jotka käyttävät paljon päihteitä. Vaikka poliisin kohdistama kontrolli pohjaa rikosaktiivisuus, voivat erot selittyä myös sosiaalisten syiden pohjalta. (Kivivuori 2018, 269.) Tämä poliisikontrollin kohteeksi joutuminen näkyy opinnäytetyössämme haastatteluiden perusteella. Haastateltavat mielsivät joutuneensa päihteiden käyttönsä takia jopa poliisin silmätikuiksi.

Opinnäytetyötä tehdessä heräsi myös ajatus siitä, että miten haastateltavat saisivat vertaisuuden tunteen myös jostain muualta kuin KRIS-järjestön tai muun vastaavan järjestön toiminnasta. Kuitenkin tuntemus siitä, että on yhdenveroinen toisten kanssa, on tärkeää. Opiskelu tai työpaikka on yksi mahdollisuus, vaikkakin niin sanottuun normaaliin elämään siirtyminen viekin monelta vuodelta. Toki rikollinen menneisyys ja lisäksi mahdollinen päihdetausta vaikuttaa ammatinvalintamahdollisuuksiin sekä työpaikkaan. Nämä molemmat silti määrittelevät paljon ihmisen identiteettiä ja sitä, keihin itseään vertaa elämässä. Myös tulevaisuuden suunnittelu helpottuu, kun on kiinteä pohja, jolle rakentaa toiveitaan ja mahdollinen taloudellinen turva.

Opinnäytetyö nosti myös ajatusta eriarvoisuudesta rikoksista irtaantumisessa. Olisi kiinnostavaa tutkia sitä, minkälaisia palveluja ja mahdollisuuksia eri puolella Suomea on rikollisesta elämästä irtaantumiseen. Haastatteluissa ilmeni se, että rikoksista irtaantumisessa tuen tarve on todella

laaja-alaista ja se vaatii yhteiskunnalta panostusta. Moni haastateltava oli myös desistanssinsa aikana vaihtanut paikkakuntaa, jotta uuden kaveripiirin luominen helpottuisi tai ettei ainakaan palaisi vanhaan kaveripiiriin. Tämä kokonaan uuteen kaupunkiin muutto voi olla jo itsessään suuri elämänmuutos, joka stressaa henkilöä.

Monen muutos sai alkunsa vankilasta ja siellä muutama mainitsi yhden henkilön merkityksen desistanssiprosessin aloitukseen. Selkeästi yhden henkilön toimilla on siis merkitystä rikollisen uran jatkumisella tai desistanssiin ryhtymisellä. Silti ajatus siitä, että yhden henkilön toimet ovat riittämättömät, elää vahvasti yhteiskunnassamme.

Vastakkainasettelu rikollisten ja muiden välillä tuskin helpottaa desistanssiprosessiin ryhtymistä. Toki vastakkainasettelu on ihmiselle tyypillistä, mutta sen tunnistaminen on tarpeen. Rikollista elämää eläneille voi olla hankalaa luottaa siihen, että muut ottavat hänet joukkoonsa desistanssin jälkeen. Varsinkin, kun tutkimustenkin mukaan asia ei ole niin yksinkertainen.

Haastatteluissa nousi esille se, että vertaisten antama tuki on erilaista kuin ammattilaisten. Tässä opinnäytetyössä ei haastatteluiden kysymysten kautta saatu selkeää vastausta siihen, että miksi ammattilaisten antama apu ei ole sama kuin vertaisten. Mielenkiintoista olisikin analysoida tarkemmin tuen laatua ja sitä, miten monialaista työryhmää voisi hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. Mikäli ammattilaisten antaman tuen laatu olisi tasalaatuista ja analysoitua, olisi sen ympärille helpompaa myös rakentaa vertaisten antaman tuen kriteerejä. Toki väistämättä nousee vertaisten antamasta tuesta ajatus siitä, että onko se tasalaatuista vai korostuuko siinäkin yksilöiden väliset erot. Toki yhtenevät kokemukset henkilöiden taustalla varmasti vaikuttavat yhdistävästi, mutta yksilöiden välillä on aina eroja.

Sosiologi Randall Collins on todennut uusien aatteiden pääsevän pinnalle, kun ne kiinnittyvät aktiivisten henkilöiden ympärille syntyviin ryhmiin. Ryhmien toiminnassa vuorovaikutuksen avulla luodaan mahdollisuus sille, että ryhmän ajattelu leviää ja kestää. (Kivivuori 2018, 336.) Tämä sama näkyi tutkimuksessamme siinä, että haastateltavat kokivat vertaisuuden myötä saavansa kestäväää muutosta, joka edesauttaa heidän desistanssiprosessiaan.

KRIS Tampere ry:n toiminnasta on aiemmin tehty useampi opinnäytetyö. Aikaisemman tutkimuksen mukaan KRIS Tampere ry:n toiminnassa olevat kertoivat saavansa järjestön toiminnasta tukea kaikille elämänsä osa-alueille (Peltoniemi & Salminen 2018, 37–38). Saimme omassa opinnäytetyössämme vastaavia tuloksia KRIS Tampere ry:n toiminnasta. Tutkimuksemme tuloksena saimme järjestön tarjoamasta vertaisuudesta monipuolisen ja tärkeän kuvan.

7 OMA OPPIMINEN

Tämän opinnäytetyön kirjoittaminen on opettanut meille molemmille paljon. Opinnäytetyön kirjoittaminen kahdestaan on kokonaisuudessaan ollut opettavaista ja mielenkiintoista. Tähän kappaleeseen jaottelimme eri opinnäytetyön vaiheita ja sen, mitä ne meille opettivat.

Suunnitteluvaiheessa tärkeäksi muodostui työn tilaajan kuunteleminen sekä yhteisen tavoitteen muodostaminen. Suunnitteluvaihe eteni meidän opinnäytetyössämme nopeasti. Näin jälkikäteen voi todeta, että aikataulutusta ei aivan pitänyt paikkaansa, koska työharjoittelumme aikana litterointi ja aineiston analyysi kesti ajateltua kauemmin. Opinnäytetyön kirjoittaminen kokonaisuudessaankin vei odotettua kauemmin. Työn, koulun ja vapaa-ajan yhdistäminen vaatii välillä minuuttiaikataulutettua kalenterin. Ajoittain sitä toivoi saavansa muutamia ylimääräisiä päiviä viikkoon ja tunteja vuorokauteen.

Haastatteluita suunnitellessa täytyi perehtyä eri haastattelumuotoihin ja valita mielestämme sopivin omaan työhömmeh. Teemahaastattelun suunnittelu oli opettavaista ja olimme hyvin samoilla linjoilla heti alusta lähtien kysymysten pääteemoista. Teemahaastattelu oli toimiva ratkaisu myös siksi, että meitä oli kaksi ja teemahaastattelutilanteen ei tarvinnut olla stabiili.

Teemoittelua tehdessä oppi aiheen rakenteen pilkkomista, sekä ajatus työn lopullisesta rakenteesta selkiytyi. Teemoittelussa kokonaisuutta helpotti se, että meillä oli yhteinen ajatus siitä, minkälaisista teemoittelun tulee olla, jotta aineiston analysointi on mahdollisimman helppoa. Teemoitteluun liittyy olennaisesti myös aineiston analysointi, jota tehdessä piti termien olla tarkasti määritellyjä ja tutkimuksen näkökulman selkeä.

Kirjoittaminen kaikessa yksinkertaisuudessaan on opinnäytetyössämme se osa-alue, josta luonnollisesti molemmilla on eniten kokemusta. Tutkimuksellisen työn kirjoittaminen ei kuitenkaan ole verrattavissa esseisiin, joita koulutuksemme aikana olemme kirjoittaneet. Sisällön löytäminen ei ole ollut haastavaa opinnäytetyössämme, mutta työn rajaus vaatii jatkuvaa arviointia kirjoittamisen ohella.

Opinnäytetyöprosessi ei ole vain oman työn analysointia ja kehittämistä. Opinnäytetyöprosessiin kuuluu myös kurssikavereiden opinnäytetyön opponointi, joka on suureksi avuksi kirjoitusprosessissa. On hyvä saada myös muiden, kuin oman työparin näkökulmia vielä keskeneräiseen opinnäytetyöhön. Lukiessaan omaa työtä lävitse aina uudelleen ja uudelleen, tulee ajoittain sokeaksi omille virheilleen ja työstä saattaa puuttua jotain olennaista siihen kuuluvaa.

Kaiken edellä mainitun teoriapainotteisen opinnäytetyöprosessiin liittyvän lisäksi opimme paljon siitä, minkälaista apua ja tukea rikollisesta elämäntavasta irtaantumista harkitsevat ja jo desistanssiprosessin aloittaneet kaipaavat. Haastatteluiden avulla saimme paljon eväitä omaan poliisin työhön sekä siihen, kuinka kohdata desistanssiprosessia harkitsevia henkilöitä ja kuinka ohjata heitä oikean avun piiriin.

Opinnäytetyön tekeminen kahdestaan oli hyvä ratkaisu. Toki työ vaati kommunikaatiota ja aikataulujen yhteensovittamista. Asumme eri kaupungeissa ja näin ollen olimme työharjoittelussa eri poliisilaitoksilla. Pitkän välimatkan vuoksi kasvokkain työskentely jäi hyvin vähäiseksi. Pyrimme kuitenkin kommunikoimaan puhelimen välityksellä useaan otteeseen opinnäytetyötä koskevista asioista.

Opinnäytetyömme työmäärä jakaantui tasaisesti ja työn pohjan ollessa haastatteluissa, oli hienoa saada kommunikoida toisen kanssa kuulemistamme asioista. Toisen kanssa keskustelu syvensi pohdintoja aiheesta sekä toi erilaisia näkökulmia opinnäytetyöhön. Parhaimmillaan toisen aktiivisuus motivoi itseä parempaan suoritukseen. Myös ajatus siitä, että toinen saa huonomman arvostuksen oman työpanoksen takia, nostaa motivaatiota työn tekemiseen huolella. Toki toisen tuki näkyi myös hetkissä, kun opinnäytetyön tekeminen oli haastavaa ja työ vaati parannusta.

8 JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET

Opinnäytetyömme tutkimus keskittyi KRIS-järjestön toiminnassa mukana olevien henkilöiden kokemuksiin. Jatkotutkimuksena voisi haastatella eri järjestöjen tai ilman järjestöjä rikoksista irtaantuneita henkilöitä. Näin tutkimuksen luotettavuus lisääntyisi ja samalla haastattelujoukko olisi heterogeenisempi. Samalla tutkimuskysymyksellä saisi tehtyä vastaavan tutkimuksen, mutta tulokset voisivat olla enemmän toisistaan poikkeavia, kun henkilöt olisivat päässeet irti rikollisesta elämäntavasta eri tavoin. Kuitenkin rikollisesta elämäntavasta voi päästä irti ilman järjestöä tai organisaatiota. Osa pääsee irti rikollisuudesta myös vaikka uskonnon tai urheilun avulla. Osalle taas ratkaisuna voi olla, vaikka korvaushoito.

Opinnäytetyötä tehdessä heräsi myös kysymys, että vaikuttaako tehtyjen rikosten laatu rikollisesta elämäntavasta irtaantumiseen. Rikollisuus kun on laaja käsite, joka sisältää kaikki erilaiset rikokset. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, että mitä rikolliseen elämäntapaan katsotaan kuuluvan. Onko henkilö, joka ajaa tietoisesti päin punaisia liikennevaloja rikollinen tai henkilö, joka ajaa ylinopeutta päivittäin? Vai lasketaanko edellä mainitut niin sanottuihin "sallittuihin rikoksiin". Tutkimuksen tavoitteena voisi olla resurssien kohdentaminen tehokkaasti tietynlaisten rikosten ennaltaehkäisemiseen ja rikollisten desistanssiin.

Haastateltavat nostivat esille sen, että tuki on erilaista, kun sitä antaa ammattilainen tai vertainen. Tätäkin eroavaisuutta voisi jatkossa tutkia ja analysoida tarkemmin. Tärkeätä olisi silti muistaa, että vertainen ja ammattilainen eivät saisi olla toistensa kilpailijoita, vaan molemmat tukevat toisiaan. Lisäksi paikallisia erojakin varmasti löytyy palvelujen ja käytäntöjen suhteen kuntien ja KRISin alajärjestöjen sisällä. Tampereen KRIS ry:llä lienee eri resurssit kuin esimerkiksi Rauman KRIS ry:llä. Pelkästään kävijöiden määrässä on suuri ero sekä paikallisten yhteistyömahdollisuuksien välillä. Tutkimuksen tavoitteena olisi tasa-arvoisuuden lisääminen paikkakuntien välillä sekä resurssien jakaminen taloudellisesti ja tehokkaasti.

Haastatteluissa esiin nousi huomio siitä, että vertaisuutta on myös rikollisessakin elämässä. Aiheemme voisi kääntää vähän eri tavoin uutta tutkimusta ajatellen ja miettiä sitä, miten vertaisuus vaikuttaa rikollisessa elämässä jatkamiseen. Esimerkiksi yhdistääkö vankila henkilöitä ja syntyykö siellä vertaisuuden tunne, joka saa henkilön jatkamaan rikollista toimintaansa. Toisaalta useampi haastateltava kertoi, että vankilassa syntyi ajatus elämäntavan muutoksesta, joten vankila voi olla se kohta, jossa yhteiskunnan kannattaisi pyrkiä vaikuttamaan henkilön elämänmuutokseen. Eri vankiloista vapautuneiden desistanssitilastoja lienee löytyvän, joita voisi hyödyntää jossain jatkotutkimuksessakin.

Hickeyn ja Schultzin tutkimuksessa käsitellään jaettujen kokemusten syvyyttä. Tutkimuksen mukaan vuorovaikutuksen syvyys vaikuttaa yhteisen tavoitteen toteutumiseen. Hickeyn ja Schultzin tutkimuksessa tulee myös ilmi se, että henkilöiden väliset kemiat ja vuorovaikutustaidot vaikuttavat lopputulokseen. (Hickey Schultz & Selman 1998, 193–197) Tutkimuksen näkökulmaa olisi hienoa tuoda vertaisuuden tutkimukseenkin. Vaikuttaako desistanssiprosessiin vertaisten persoonallisuus ja nouseeko prosessissa tiettyjen työntekijöiden tai vertaisten nimet toisia useammin esille.

Mielenkiintoista olisi myös tutkia sitä, että vaikuttaako desistanssiprosessiin myönteisesti paikkakunnan vaihtaminen. Moni haastateltava, kun sanoi, että kaveripiirin vaihtaminen oli yksi desistanssin onnistumisen edellytys. Toisaalta voisi kuvitella, että laajasta tukiverkosta on hyötyä desistanssissa. Toki tukiverkon tulee varmasti ohjata niin sanotusti oikeaan suuntaan. Vastapainoksi paikkakunnan ja kaveripiirin vaihtamisen avulla rikoksista eroon pääsemiselle, olisi kiinnostava saada tietoa siitä, kuinka rikoksista irtaantuminen on onnistunut, vaikka rikollista elämää elävät ystävät ja tuttavat olisivatkin vielä päivittäin mukana elämässä.

Kriminologian tutkimusten mukaan iällä ja rikoskäyttäytymisellä on vahva yhteys. Tutkimusten mukaan rikoksia tehdään eniten 18-vuotiaana, jonka jälkeen rikosten määrä alkaa laskea. (Kivivuori ym. 2018, 114.) Jatkossa voisi tutkia tarkemmin sitä, että mikä tekijä vaikuttaa siihen, että vanheudessa rikosten määrät laskevat tilastollisesti. Olisiko desistanssiprosessiin lähtemisen taustalla myös iällä suuri merkitys. Tutkimuksessa voisi myös vertailla iän ja vertaisuuden merkityksiä keskenään. Kriminologian tutkimukset näyttävät myös sen, että tämä ikä-rikosjakauma on säilynyt samanlaisena jo vuosia. Toki tilastojen mukaan rikoslajilla on merkitystä vertailua tehdessä. Nuorten osuus rikoksien määrässä näkyy erityisesti alkoholirikoksissa ja vahingonteoissa. Tästä voi päätellä, että nuorten alttius tehdä rikoksia on näkynyt tilastoissa jo pidemmän aikaa. (Kivivuori ym. 2018, 114-115.)

LÄHTEET

- Aalto M. Alho H. & Niemelä S. 2018. Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim
- Ahtiala P. & Ruohonen K. 1998. ”Se oli sitä koko elämä.” Kokemuksia ja näkemyksiä huumeriippuvuudesta. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Alasuutari P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino
- Bennet T. & Holloway K. 2007. Drug – Crime connections. Cambridge University Press.
- Eskola J. & Suoranta J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haapasalo J. 2008. Kriminaalipsykologia. Juva: WS Bookwell Oy.
- Hakala J. 2004. Opinnäyteopas Ammattikorkeakouluille. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hanson G.R. Venturelli P.J. & Fleckenstein A.E. 2009. Drugs and society. London: Jones and Bartlett Publishers.
- Health S. Brooks R. Cleaver E. & Ireland E. 2009. Researching Young People’s Lives. London: Sage.
- Healy D. 2010. The dynamics of desistance: Charting Pathways through Change. UK: Willan Publishing.
- Helkama K. Myllyniemi R. Liebkind K. Ruusuvoori J. Lönnqvist J-E. Hankonen N. Renvik T. A. Jäsinskaja-Lahti I. & Lipponen J. 2020. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy
- Hickey Schultz L. & Selman R. 1998. Ego Development and Interpersonal Development in Young Adulthood: A Between-Model Comparison. Teoksessa Westenberg P. Blasi A. & Cohn L. (toim.) Personality development Theoretical, Empirical, and Clinical Investigations of Loevinger’s Conception of Ego Development. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hirsjärvi S. & Hurme H. 2008. Tutkimushaastattelu Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus
- Hirsjärvi S. & Hurme H. 2017. Tutkimus – Haastattelu. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Hirsjärvi S. Remes P. & Sajavaara P. 1997. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy

- Holmberg J. 2010. Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Häkkinen I. 2013. Toipumiskulttuuri. Päihdetoipuminen ja esimerkin voima. Espoo: Prometheus kustannus Oy.
- Kainulainen H. 2006. Seuraamusikäytäntö huumausaineen käyttöririkoksissa. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kaukonen O. & Hakkarainen P. 2002. Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaunisto J. Hyyti J. Koskelainen M. & Nieminen A. 2021. Poliisityön psykologia. Vaasa: Grano Oy.
- Kinnunen A. 2008. Kriminaalipoliitikan paradoksi. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kivivuori J. 2013. Rikollisuuden syyt. Uudistettu toinen laitos. Vantaa: Hansaprint
- Kivivuori J. Aaltonen M. Näsi M. Suonpää K. & Danielsson P. 2018. Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Tallinna: Raamatutrükikoja.
- Koski-Jännes A. 2008. Motivoivan haastattelut periaatteet ja menetelmät. Teoksessa Koski-Jännes A. Riittinen L. & Saarnio P. 2008. Kohti muutosta: Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Tammi.
- Kotovirta E. 2009. Huumeriippuvuudesta toipuminen - Nimettömien narkomaanien toveriseura. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kuusela P. 2015. Desistanssin ilmeneminen vankilakuntoutuksessa. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Kähkönen S. Karila I. & Holmberg N. 2008. Kognitiivinen psykoterapia. Helsinki: Duodecim.
- Laitinen A. & Aromaa K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Nylund M. 1999. Oma-apuryhmät välittäjinä arjessa. Teoksessa Hokkanen L. Kinnunen P. & Siisiäinen M. (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Nyman M. 2009. Kansalaisyhteiskunta ja vertaistuki. Oulu: Hyvän mielen talo ry

Perttula J. 2011. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Puusa A. & Juuti P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Tallinna: Trukikoda.

Rantala K. 2004. Vankilasta vapautuvat huumeiden käyttäjät: sosiaalinen ongelma? Uusintarikollisuuden vähentäminen yksilökohtaisella työotteella ja verkostoituen. Tampereen huumeilotin 4. raportti. Tampereen kaupunki, sosiaali- ja terveystoimi.

Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. 2010 Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino

Ruusuvuori J. & Tiittula L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Salaspuro M. Kiianmaa K. & Seppä K. 1998. Päihdelääketiede. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Soikkeli M. 2001. Valistus osana huumeiden käytön ehkäisyä. Teoksessa Piisi R (toim.). 2001. Huumetyö. Helsinki: Tammi.

Siro J. 2017. Huumausainerikokset. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Toikko T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Vilkkä H. 2021. Tutki ja Kehitä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Sähköiset lähteet:

Ajatuksia desistanssista – Kriminaalihuollon tukisäätiö. Luettavissa: <https://www.krits.fi/2019/03/ajatuksia-desistanssista/>

European crime prevention network – Huumausaineisiin liittyvän oheisrikollisuuden ehkäiseminen. Käsikirja nro 16. <https://rikosentorjunta.fi/documents/5235988/5514012/2020+Huumausaineisiin+liittyvän+oheisrikollisuuden+ehkäisy.+EUCPN+käsikirja+nro+16.pdf/8f37848b-1c78-e96a-bc06-5bef55359a4a/2020+Huumausaineisiin+liittyvän+oheisrikollisuuden+ehkäisy.+EUCPN+käsikirja+nro+16.pdf?t=1597647498442>. 2019.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2016/769. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1555147198780&uri=CELEX:32016R0679>. Luettu 09.12.2021

Kempainen T. Tilastokeskus 2015. Heikko sosiaalinen asema syö arvostusta. Luettavissa: https://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_012.html. Julkaistu 23.02.2015. Luettu 04.04.2022.

Kokemukset käyttöön- Kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. Löytyy: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN_ISBN_978-952-302-373-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

KRIS. Backgrund. Luettavissa: <https://kris.a.se/info/bakgrund/>. Luettu: 21.03.2022.

KRIS. Rikollisten revanssi yhteiskunnassa. Luettavissa: <https://kris.fi/>. Luettu: 12.03.2022.

Kuussaari K. Tourunen J. Knuuti U. Lind H. & Ämmälä A-J. 2017. Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 4/2017. Rikosseuraamusyksiköiden päihdeasiakkaiden tausta, päihdeidenkäyttö ja heille annetut palvelut. Luettavissa: https://tiedostot.a-klinikkasaatio.fi/Tietopuu_Katsauksia_4_2017.pdf. Julkaistu 20.12.2017. Luettu: 20.04.2022.

MTKL. Mielenterveyden keskusliitto. Vertaistoiminta. Luettavissa: <http://mtkl.fi/palvelut/vertaistoiminta/>. Luettu: 14.05.2022.

Nimettömät narkomaanit. Luettavissa: <https://www.nasuomi.org>

Niskala A. & Savilahti T. n.d. Kokemusasiantuntijuus kehittäjäasiakas-, kokemuskouluttaja- ja vertaistukitoiminnassa. Luettavissa: http://www.sosiaalikallega.fi/kansalaistoiminta/kehittajaasiakastoiminnanmateriaalit/opas_kehittajaasiakastoiminta. Luettu: 14.05.2022.

Oikeusministeriö 2022. Rikosentorjunta. <https://oikeusministerio.fi/rikosentorjunta>. Luettu: 05.04.2022.

Oikeusministeriö 2022. Rikosoikeus. <https://oikeusministerio.fi/rikosoikeus>. Luettu: 05.04.2022.

Peltoniemi K. & Salminen E. 2018. Niin paljon saa, kun on valmis antamaan. Aktiivisten kävijöiden kokemuksia KRIS Tampere ry:n toiminnasta. Luettavissa: https://kris.fi/wp-content/uploads/2020/04/Peltoniemi_Kaisa_Salminen_Emmi.pdf. Luettu: 14.05.2022.

Rikosseuraamuslaitos 2020. Rikosseuraamuslaitos. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>. Julkaistu 14.1.2020. Luettu 04.04.2022.

Teemana huumeet – tiedote Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskuksesta. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/470/Dif16FI_84999.pdf. Julkaistu 2007.

Terveyskylä 2020. Mitä on vertaistuki? Luettavissa: <https://www.terveyskyla.fi/vertaistalo/tietoa-vertaistuesta/mit%C3%A4-on-vertaistuki>. Luettu: 09.12.2021.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos – kokemusasiantuntijuus ja vertaistuki. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyspalvelut/kokemusasiantuntijuus-ja-vertaistuki>

LIITE 1

Teemahaastattelun runko

Teema 1: Haastateltavan taustatiedot

- *Ikä*
- *Sukupuoli*
- *Kuinka kauan ollut mukana KRISin toiminnassa*

Teema 2: Vertaisuus

- *Mitä vertaisuus mielestäsi on ja mitä se käsitteenä pitää sisällään?*
- *Mikä on ollut vertaisuuden merkitys tässä koko prosessissa?*
- *Koetko, että vertaisuudella on ollut korvaamaton merkitys rikoksista irtaantumisen prosessissa?*
- *Onko tuki ja tuen tarve muuttunut prosessin edetessä?*
- *Oletko ollut muissa "tukiryhmissä"?*
- *Kuinka kauan meni, että pääsit oikean avun piiriin?*
- *Vertaisuuden hyvät ja huonot puolet?*

Teema 3: Desistanssi

- *Kuinka kauan rikollista elämää takana?*
- *Kuinka kauan rikoksetonta elämää takana?*
- *Mikä oli se käännekohta/tekijä, joka sai lähtemään rikoksista irtaantumisen prosessiin?*

Teema 4: KRIS

-
- *Mitä vertaisuus mielestäsi on ja mitä se käsitteenä pitää sisällään?*
- *Mikä on ollut vertaisuuden merkitys tässä koko prosessissa?*
- *Koetko, että vertaisuudella on ollut korvaamaton merkitys rikoksista irtaantumisen prosessissa?*
- *Onko tuki ja tuen tarve muuttunut prosessin edetessä?*
- *Oletko ollut muissa "tukiryhmissä"?*
- *Kuinka kauan meni, että pääsit oikean avun piiriin?*
- *Vertaisuuden hyvät ja huonot puolet?*